

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Stibrič

Spreminjanje moči nacionalne države v procesih globalizacije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Stibrič

Mentor: red. prof. dr. Jernej Pikalo

Spreminjanje moči nacionalne države v procesih globalizacije

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

Zahvaliti se želim mentorju red. prof. dr. Jerneju Pikalu za potrpežljivost in pomoč ter strokovne nasvete pri nastajanju diplomskega dela.

Zahvaljujem se tudi svoji družini in vsem prijateljem, za vso podporo, motivacijo in inspiracijo v času študija in pri nastajanju diplomskega dela.

Posebna zahvala pa gre tudi doc. dr. Mirni Šilih Štabuc in prim. mag. Vladimirju Pfeiferju, dr. med., ter vsem ostalim na Očesni kliniki v Ljubljani za budno spremljanje in velikodušno vsestransko pomoč ter oporo ob vseh zdravstvenih zapletih v času študija.

Spreminjanje moči nacionalne države v procesih globalizacije

Globalizacija s svojimi procesi povzroča velike spremembe na političnem, gospodarskem in navsezadnje tudi popolnoma vsakdanjih področjih življenja posameznikov in družbe. Proces globalizacije je prav tako močno vplival na tradicionalno dožemanje nacionalne države, njene suverenosti in avtonomije ter posledično močno redefiniral tradicionalno vlogo nacionalne države. Po mnenju določenih intelektualnih krogov je vpliv globalizacije na nacionalno državo prišel tako daleč, da se je nacionalna država znašla na točki zatona. Nacionalna država v sodobnem, globaliziranem svetu še vedno deluje kot zelo pomemben akter, vendar so se njeni načini delovanja popolnoma spremenili, saj je vpeta v kompleksne odnose na mednarodnem prizorišču, kjer so prisotni tudi drugi pomembni akterji, ki so v določenih vidikih celo v nadrejenem položaju. Globalni trg s svojim delovanjem in organiziranostjo nacionalno državo pozicionira v vlogo akterja, ki mora določeno stopnjo svoje suverenosti prenesti na nadnacionalno raven in si tako omogočiti uspešno delovanje v mednarodnem okolju. Nacionalna država kljub prenosu svoje suverenosti še vedno uspešno deluje in poseduje moč, vendar so se določene vloge v zvezi z njenim delovanjem transformirale.

Ključne besede: globalizacija, nacionalna država, suverenost, avtonomija.

Changing the Power of Nation State in the Process of Globalisation

Globalisation with its processes is causing major changes in the political, economic and, ultimately, completely everyday aspects of life of individuals and society. The process of globalisation has also heavily influenced the traditional perception of the nation state, its sovereignty and autonomy, and has consequently significantly redefined the traditional role of the nation state. According to certain intellectual circles, the impact of globalisation on the nation state came so far that the nation state finds itself at a point of decline. The nation state in the modern, globalised world still operates as a very important player, however, its ways of functioning have changed completely, because it is embedded in the complex relations in the international arena, where also other important actors are present, which are in certain aspects even in the superior position. The global market with its operation and organisation positions the national state in the role of an actor, which needs to transfer a certain degree of its sovereignty to the supranational level and thus enable the effective functioning in the international environment. The nation state, despite the transfer of sovereignty, still operates successfully and is in possession of power, however, certain roles in relation to its functioning have transformed.

Key words: globalisation, nation state, sovereignty, autonomy.

KAZALO

1	UVOD	7
2	METODOLOŠKI OKVIR	8
2.1	Namen in cilji diplomskega dela	8
2.2	Opredelitev hipoteze	8
2.3	Metode raziskovanja	8
2.4	Struktura analize	9
3	GLOBALIZACIJA	11
3.1	Pojav globalizacije	12
3.2	Različne definicije globalizacije	13
3.3	Tri šole globalizacije	15
3.4	Dimenzije globalizacije	17
3.4.1	Gospodarska globalizacija	17
3.4.2	Politična globalizacija	17
3.4.3	Kulturna globalizacija	17
3.5	Področja globalizacije oziroma procesov globalizacije	18
3.6	Posledice globalizacije	20
4	GLOBALIZACIJA IN NEOLIBERALIZEM	23
4.1	Neoliberalna globalizacija	24
4.2	Neoliberalizem in država	24
4.3	Odnos globalizacija – država	26
5	NACIONALNA DRŽAVA V PROCESIH GLOBALIZACIJE	29
5.1	Od klasične (predmoderne) k (post)modernej nacionalni državi	30
5.2	Redefinicija suverenosti in avtonomije nacionalne države	34
5.3	Vloga države v procesih globalizacije	38
5.4	Nacionalna država in regionalizacija	40
5.5	Neenakomeren vpliv globalizacije na države	44
6	ZAKLJUČEK	48
7	LITERATURA	50

1 UVOD

Globalizacija in njeni procesi so močno spremenili življenje, v katerem se je v današnjem času znašla družba. Svet je postal bolj povezan in transparenten, informacije se širijo s svetlobno hitrostjo, geografske razdalje so postale manjše. Globalizacija učinkuje na vsa področja družbenega življenja, od gospodarskega in kulturnega do političnega. Je zelo širok koncept in ga je nemogoče definirati z eno samo definicijo. S svojimi procesi pa nedvomno vpliva na vsa področja našega življenja in jih spreminja.

Globalizacija je s svojimi procesi vplivala tudi na spremenjeno vlogo nacionalne države. Nacionalna država, kot se je opredeljevala pred globalizacijo, v sodobnem globaliziranem svetu deluje popolnoma drugače, kot je delovala pred nastopom globalizacije. Država ni sama na mednarodnem prizorišču, saj so na tam prisotni tudi ostali, precej močni akterji, s katerimi mora nacionalna država (so)delovati. Proces globalizacije je tako dodobra zamajal tradicionalno dojetje nacionalne države, njene suverenosti in avtonomije, zato se v mnogih pogledih zasledi vprašanje, ali nacionalna država sploh še deluje, kakšna je njena moč in vloga participiranja v mednarodnem okolju in ali lahko govorimo celo o njenem zatonu.

V diplomskem delu Spreminjanje moči nacionalne države v procesih globalizacije sem se poglobila v raziskovanje delovanja nacionalne države, kje se njena vloga spremeni, kako se sooča s pritiski globalizacijskih procesov in na kakšen način deluje v mednarodnem okolju sodobnega sveta.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Namen in cilji diplomskega dela

V diplomski nalogi želim analizirati pojem globalizacije in vlogo nacionalne države v procesih globalizacije. Najprej se bom osredotočila na predstavitev obseženega koncepta pojma globalizacije, saj želim orisati področja, ki se jih globalizacija s svojimi procesi dotika in prikazati, kakšne posledice globalizacija in njeni procesi prinašajo h konstrukciji današnjega sveta. V zadnjih dveh stoletjih je proces globalizacije pripomogel k velikim spremembam tako na gospodarskem in političnem kot na družbenem področju. V naslednjih poglavjih bom predstavila predvsem vpliv globalizacije na konstrukcijo države, ki jo poznamo v današnji, sodobni obliki. Področje, ki me v tem kontekstu najbolj zanima, je, kako in na kakšen način ti procesi vplivajo na nacionalno državo, predvsem z vidika njene moči in vloge v današnjem času. V pričujočem diplomskem delu bom torej skozi vrsto družboslovnih zgodb raziskovala področja, ki se tičejo nacionalne države in globalizacije, njunega odnosa in vzajemnega vpliva.

2.2 Opredelitev hipoteze

Geopolitične vloge nacionalnih držav so se skozi čas, v procesih globalizacije in njenih vplivih dodobra spremenile, tako z zgodovinskega vidika kot tudi z vidika suverenosti in avtonomije. Globalizacijski procesi s seboj prinašajo tako negativne kot pozitivne učinke na nacionalno državo. Na določenih področjih se moč nacionalne države krepi, na določenih področjih pa slabi. Zato je osrednja hipoteza mojega dela, ***da ni mogoče enoznačno trditi, da nacionalna država izgublja na svoji moči***. Tezo bom preučevala skozi različne družboslovne razprave, se skušala dotakniti čim več področij in pogledati »odnos« globalizacija – nacionalna država z različnih zornih kotov, da dokažem omenjeno hipotezo.

2.3 Metode raziskovanja

V diplomskem delu bom uporabila interpretativno metodo za interpretiranje primarnih in sekundarnih virov, saj bom preučevala prepričanja, ideje in diskurze v družboslovni literaturi. Družboslovje je osnovano na disciplinah, kot so filozofija, pravo in zgodovina, kjer interpretacija predstavlja pomembno vlogo, predvsem, ker pojasnjuje družbeno delovanje skozi razumevanje in interpretacijo pomenov.

Diplomska naloga bo predstavljena s teoretičnega vidika, zato bom zbirala podatke v domači in tuji literaturi, predvsem v znanstvenih monografijah in strokovnih člankih. Na zastavljena raziskovalna vprašanja bom odgovarjala s pomočjo analize in primerjave dosedanjih znanstvenih spoznanj o raziskovalnem problemu.

2.4 Struktura analize

V uvodnem delu diplomske naloge je na kratko predstavljena tematika diplomskega dela. Metodološki del predstavlja okvir raziskovanja, v katerem sem določila namen in cilje diplomskega dela, opredelila hipotezo in metode raziskovanja.

V prvem tematskem poglavju bom predstavila pojem globalizacije. Dotaknila se bom časovnega okvirja, v katerem se je proces globalizacije začel razvijati, in ga skozi definicije različnih avtorjev preučila tudi z vidika različnih pogledov. Dotaknila se bom tudi področij, kjer globalizacija s svojimi procesi vpliva na podobo današnjega, globaliziranega sveta, in predstavila posledice, ki jih proces globalizacije s svojimi vplivi prinaša na različna področja družbenega delovanja.

V poglavju o neoliberalizmu želim podati »predogled« spremenjene vloge nacionalne države, ki jo srečujemo v današnjem (post)modernem času, v procesih globalizacije. Neoliberalizem ostaja izhodišče okvirov politik globalizacije, neoliberalna misel pa ima zelo velik vpliv na dojetje nacionalne države v procesih globalizacije. V tem poglavju bom tudi predstavila delovanje svetovnega trga in predstavilo nacionalne države, ki se kot akter družbenega delovanja pojavlja v diskurzu neoliberalne globalizacije.

Poglavje o nacionalni državi in globalizaciji pa predstavlja analizo nacionalne države v procesih globalizacije. Skozi družboslovne razprave bom prikazala vpliv globalizacije in njenih procesov na nacionalno državo in vlogo le-te v sodobnem času. Dotaknila se bom tudi nastanka (post)moderne nacionalne države in prikazala, kako nacionalna država z »novimi« karakteristikami deluje v globaliziranem svetu. V nadaljevanju bom razpravljala tudi o redifiniciji suverenosti, avtonomije in moči nacionalne države, njenem regionalnem povezovanju in vplivu globalizacije na nacionalno državo ter njeno delovanje v mednarodnem okolju.

V sklepnem delu pa bom podala svoje ugotovitve, ki sem jih pridobila na podlagi preučevane problematike. Sklepni del predstavlja poglobljeno razmišljanje o vplivu globalizacije in spreminjanju moči nacionalne države.

3 GLOBALIZACIJA

»Globalizacija je prav gotovo najbolj uporabljena – zlorabljen – in najredkeje definirana, verjetno najbolj napačno razumljena, najnebuloznejša in politično najučinkovitejša (udarna in sporna) beseda zadnjih in prihodnjih let« (Beck 2003, 37). Družbeni analitiki glede pojma globalizacija zavzemajo in prevzemajo zelo različne poglede na ta pojem in mnenja o njem. Nekateri gledajo nanjo, kot na nekaj, kar prinaša korist veliki večini ljudi na svetu, spet drugi opozarjajo predvsem na njene škodljive učinke in posledice. »Nekateri trdijo, da se vse globalizira in je proces globalizacije neustavljiv in neizogiben, drugi menijo nasprotno« (Ferfila 2007, 290).

Leta 1985 je avtor Theodore Levitt s pojmom globalizacija nakazal na sodobne spremembe, ki so se dogajale na področju mednarodnega gospodarstva (Svetličič 1996, 71). Sam termin globalizacija je tako na podlagi vseh sprememb, ki so se dogajale v času zadnjih treh desetletij postopoma zamenjal prej uporabljene termine (npr. Mednarodna integracija, soodvisnost, internacionalizacija), ki so dosedaj zaznamovali te spremembe (Svetličič 1996, 71). Urry (v Rizman 2006, 12) pa pravi, da je za boljše razumevanje globalizacije potrebno opredeliti njeno vsebino z vidika »procesa« kot tudi »rezultatov«, pri čemer je pomembno razlikovanje tudi med »teorijo globalizacije« in »globalizacijsko teorijo«. Urry (v Rizman 2006, 12) nadaljuje, da teorija globalizacije ta pojav razume kot kompleksen, čeprav še nima pravega pogleda v vse njegove determinante po drugi strani pa globalizacijska teorija razmišlja v smeri, da bi transnacionalne procese spravila na nek skupni imenovalac globalnega.

Ferfila (2007, 289) pa meni, da je izraz globalizacija postal aktualen že v 1960-ih, gre pa za proces, v katerem se količina prekomejnih tokov, tako na področju transporta, trgovine in komunikacije zelo hitro povečuje. Hkrati pa se v tem procesu zmanjšuje pomen nacionalnih meja, kar ima za posledico hitrejši vpliv prekomejnih gospodarskih, sociokulturnih in političnih aktivnosti. David Held (v Held in drugi 1999, 27) pa pravi, da je globalizacija proces, ki vpliva na spremembe v družbenih odnosih.

3.1 Pojav globalizacije

Globalizacija je proces, ki sega daleč v preteklost in je v močni povezavi z družbo in posamezniki, ki živijo v njej (Kokol, 2011). Nekateri avtorji se osredotočajo bolj na zgodovinski vidik začetkov tematiziranj o globalizaciji, drugi avtorji pa se s pojmom ukvarjajo v »novejših« obdobjih in gledajo nanj kot na produkt že doseženih družbenih sprememb. Izraz tako ni ravno nov, se je pa bolj množično pričel uporabljati v zadnjih treh desetletjih 20. stoletja.

Globalizacija je na nek način postala »aktualna« šele v zadnjem desetletju, saj prevladuje mišljenje, da ta koncept označuje nekaj povsem novega in ni vezan na dogajanja v preteklosti (Svetličič 2004, 25). Nekateri avtorji jo vseeno razumejo kot zgodovinski proces, ki traja že par tisočletij, spet drugi kot pojav, ki je bil »aktualen« že v času geografskih odkritij, tretji pa so mnenja, da postane »aktualen« v času pojava globalnega trga in ekonomije (Blažič 2008, 74). Analitiki svetovnega sistema že od začetka globalizacijske »debate« trdijo, da je globalizacija »star« pojav, saj njeno genezo vidijo v procesih 16. stoletja, in menijo, da gre v sedanjem času le za sodobno obliko podobnih procesov (Ferfila 2007, 293). Rizman (2008, 14) pove, da se pojem globalizacije prvič pojavi v slovarju Oxford English Dictionary leta 1962, sam razvoj globalizacije kot paradigme, pa je stekel šele v naslednjih tridesetih letih.

Pikalo (2003, 14–17) govori o treh fazah oziroma tokovih razmišljanja o globalizaciji. Prva faza sega v čas sredine 1980ih in začetka 1990ih, za to obdobje je »značilno pretiravanje, nekritičnost in zagovarjanje ideje, da je globalizacija kapitala, kulture in komunikacij pripeljala do točke, ko nacionalna država ni več zmožna obvladovati lastne usode« (Pikalo 2003, 14). Vloga države naj bi se zmanjšala, prevladujejo zapovedi multinacionalnih podjetij in transnacionalnih korporacij. Druga faza predstavlja odziv na »preveč poenostavljeno mišljenje o globalizaciji oziroma odgovor na celo vrsto argumentov, ki so bili uporabljeni pri tezi globalizacije poslovanja« (Pikalo 2003, 14-15). Tretja faza razmišljanja o globalizaciji pa predlaga, da naj se na globalizacijo ne bi gledalo kot na nekakšen zaključen proces, ampak kot na težnjo, ki ima svoja nasprotja.

Anthony McGrew (2007, 35) pravi, da globalizacija ni nov pojav, saj kot zgodovinski proces nastopi v treh valovih. Prvi val imenuje val odkritij (1450–1850), kjer globalizacijo oblikujejo evropsko širjenje in osvajanje. Drugi val (1850–1945) zaznamuje bistveno širjenje in

uveljavljanje evropskih imperijev. Tretji val pa je sodobna globalizacija (od 1960 naprej), ki zaznamuje novo obdobje v človeških zadevah – od industrijske revolucije in širjenja Zahoda v 19. stoletju, in s tem določitve nove dobe in zgodovine, do »današnjega« mikročipa in satelita, ki sta ikoni globaliziranega sodobnega sveta.

Nekateri avtorji torej ugotavljajo, da naj bi šlo pri globalizaciji za nov pojav, nekateri pa iščejo njene zametke v preteklosti. Eni poudarjajo, da se vse globalizira in je sam proces tako rekoč neustavljiv in neizogiben, drugi pa so povsem nasprotnega mnenja.

3.2 Različne definicije globalizacije

Definicij globalizacije je ogromno, med seboj pa se precej razlikujejo, nekatere od njih se osredotočajo samo na gospodarsko globalizacijo (integracijo nacionalnih gospodarstev), druge pa obsegajo tudi njene negospodarske razsežnosti (Svetličič 2004, 19). V družboslovni literaturi se pojavljajo različne definicije globalizacije, prav tako je njihov obseg kar precejšenj, zato tudi iz različnih vidikov in na različne načine podajajo interpretacijo učinkov in razmerij, ki jih pojav globalizacije »rši« tudi na ostale družbene pojave.

Sociološki pristop se osredotoča na zmanjševanje razdalij (prostora) ter vzpostavitev novih načinov komunikacije (Kolkol, 2011). Sociološko gledano »pomeni globalizacija homogenizacijo kulture, proizvodov, načina življenja, skupnost idej, standardizacijo navad in kot posledico tudi razpršitev družbenega nadzora pri upravljanju organizacij« (Mlinar v Svetličič 2004, 20). Ekonomski vidik predpostavlja, da je globalizacija predvsem stvar ekonomije, kjer gre za soodvisnost in mobilnost, sopovezanost ter integriranost blaga in trgov (Svetličič 2004, 22). Znotraj politične perspektiva pogleda na globalizacijo pa so definitivno najbolj aktualne razprave o samem delovanju nacionalne države, saj globalizacija vzpostavlja nov in precej širši družbeni okvir (Rizman 2008, 21). Politični vidik globalizacije je tudi precej težje raziskati, saj je zelo težko dejansko videti njene politične učinke (Svetličič 2004, 21). Definicije globalizacije se razlikujejo ena od druge tudi po tem, kako s svojimi prepričanji razlagajo razmerja in učinke na družbene pojave.

Dirlik (v Rizman 2008, 13) izhaja iz podmene o globalizaciji »kot novi družbeni paradigmi, ki se opira na analitično raziskovanje med razumevanjem globalizacije kot starega

zgodovinskega pojava (ki je star vsaj toliko kot kapitalizem) in globalizacije kot nove razlage – paradigme – moderne družbe« (Dirlik v Rizman 2008, 13).

Po Omanovi ekonomski definiciji »je globalizacija mikroekonomski proces, ki ga poganjajo ekonomske sile na način, da zbližujejo ekonomsko oddaljenost med narodi in ekonomsko suverenost preko pospešenih gibanj komercialnih dobrin zunaj državnih in regionalnih meja, kar posledično krepi soodvisnost držav« (Oman v Svetličič 2004, 20).

Bolj politološko in zelo poglobljeno interpretacijo definicij globalizacije, poda Scholte (v Rizman 2008, 15-16). Razdeli jih v pet širših vidikov globalizacije:

- globalizacija kot internacionalizacija: globalizacija po tej teoriji ponazarja procese naraščajoče mednarodne izmenjave in medsebojne odvisnosti, ekonomisti kot glavni argument za to vidijo pri ogromnih trgovinskih in kapitalskih pretokih med državami, sociologi in politologi pa se sklicujejo na intenzivnejšo mobilnost med državami, ki vključuje ljudi, sporočila in ideje (Scholte v Rizman 2008, 15);
- globalizacija kot liberalizacija: ta vidik globalizacije opozori na odpravljanje ovir med državami, katere stojijo na poti nastajanja »odprte« globalne ekonomije oziroma ekonomije »brez meja«, globalizacija je v tej definiciji opredeljena kot proces mednarodnega ekonomskega povezovanja (Scholte v Rizman 2008, 15);
- globalizacija kot univerzalizacija: gre za neko spajanje kultur v globalnem smislu - »planetarna sinteza kultur« in »globalni humanizem« (uveljavljanje gregorijanskega koledarja, širjenje avtomobilizma, dekolonizacija) (Scholte v Rizman 2008, 15);
- globalizacija kot vesternizacija ali modernizacija: ključne družbene strukture modernosti (kapitalizem, racionalizem, industrializem, birokratizem) se širijo po vsem svetu in pri tem »prerastejo« vse tiste prej obstoječe strukture in tradicije (imperializem v podobi McDonaldsov, Hollywooda in CNN) (Scholte v Rizman 2008, 15);
- globalizacija kot deteritorizacija: širjenje suprateritorialnosti. Gre za preoblikovanje geografije – družbenega prostora ne obvladujejo več v prvi vrsti teritorialni prostori, teritorialne razdalje in teritorialne meje, gre za proces, ki preoblikuje organizacijo družbenih odnosov v celoti (Scholte v Rizman 2008, 15-16)

Globalizacija pa je tudi zgodovinski proces, kjer je predstavlja temeljni pomen spreminjanje družbe ali celo njena preobrazba družbene organiziranosti, pri čemer se zmanjšujejo razdalje in se povezujejo skupnosti po vseh regijah in celinah (McGrew 2007, 28). Takšna definicija loči globalizacijo od procesov, kot sta internacionalizacija (vedno večja medsebojna odvisnost med državami, vendar te ostajajo samostojne nacionalne enote z jasno začrtanimi mejami) in regionalizacija (krepitev vzorcev medsebojne povezanosti med državami, ki imajo skupne meje ali ležijo geografsko blizu), saj globalizacija pomeni čezcelinska oziroma čezregionalna omrežja, tokove in medsebojno povezanost.

Ulrich Beck (v Svetličič 2004, 21) poudarja, da je »potrebno pojem globalizacija ločiti od globalizma, saj globalizem po svetovnopoličnem pristopu obravnava svet kot idealno celoto, ki naj se mu deli te celote podrejajo«. »Globalizem je teoretični koncept v ozadju globalizacije kot procesa. Je odgovor na neprimernost zgolj državnega pristopa k nekaterim izzivom, npr. onesnaževanju, populacijski politiki in konzervaciji« (Beck v Svetličič 2004, 21). Gre za skupek zakonov, ki urejajo svetovnopolično, ekonomsko, kulturno in institucionalno soodvisnost. Po Hugveltu (v Svetličič 2004, 21) je globalizem celo popolnoma političen projekt, ki vodi k prilagajanju gospodarstva in družbe silam globalizacije. »Ideja globalizma je tista, ki slika globalizacijo kot metazgodovinsko in neizogibno ter na koncu univerzalno koristno tendenco zunaj človeškega nadzora« (Hugvelt v Svetličič 2004, 22).

3.3 Tri šole globalizacije

Znotraj teoretskega razumevanja pojma globalizacije pa obstajajo deljena mnenja med tistimi, ki so pojmu bolj ali manj naklonjeni (Rizman 2008, 17). V najbolj osnovnem vidiku se ta naklonjenost deli v dve skupini – globaliste in skeptike. »Globalisti so tisti, ki globalizaciji in njenim posledicam pripisujejo pozitiven pomen, skeptiki pa tisti, ki dvomijo o dobrobitih globalizacije« (Pikalo, 2003, 20). Held in drugi (v Rizman 2008, 17) pa opredelijo tri »šole« razumevanja globalizacije: hiperglobalisti, skeptiki in transformacionisti. Vse omenjene pristope h globalizaciji »družijo skupni analitični problemi, katerim se vsi trije tudi posvečajo: konceptualizacija, vzročna oziroma kavzalna dinamika, družbene in ekonomske posledice, torej učinki, ki zadevajo državo in politiko ter zgodovinski razvoj globalizacije« (Rizman 2008, 17).

- **HIPERGLOBALISTI**

Hiperglobalistična teza se opira na neoliberalne ekonomske argumente in globalizacijo definira kot novo obdobje v zgodovini človeštva, kjer nacionalne države postajajo nenaravni družbeni pojav in nimajo kaj iskati v globalni ekonomiji (Rizman 2008,17). Nacionalnim vladam (državam) po njihovem vidiku preostaja le še transmisijska vloga, saj se zaradi transnacionalnih omrežij proizvodnje, trgovine in financ pospešujejo procesi »denacionalizacije« ekonomij in s tem posledično prihaja do ekonomij »brez meja« (Rizman 2008,17). Tradicionalne nacionalne države nadomestijo nove forme družbenih organizacij, ki so bolj kompatibilne z gospodarsko globalizacijo. Za hiperglobaliste predstavljajo nove institucije globalne regulacije in hibridizacija kultur dokaz, da gre za nastajanje novega svetovnega reda, ki napoveduje zaton nacionalnih držav (Rizman 2008, 17).

- **SKEPTIKI**

Skeptična teza ima zametke v ekonomskem razumevanju globalizacije. Domneva, da globalizacija pomeni popolnoma integrirano globalno tržišče (Rizman 2008, 17). Njihovo razumevanje globalizacije se omejuje na regionalizacijo v okviru treh velikih finančnih trgov (Evropa, Azija-Pacifik, Severna Amerika) (Rizman 2008, 17). Skeptiki tudi močno dvomijo, da z globalizacijo svet postaja manj državocentričen – prav nasprotno od tega – menijo, da nacionalne države nase prevzemajo celo večje naloge in promoviranje gospodarskih aktivnosti prek svojih državnih meja (Rizman 2008, 18).

- **TRANSFORMACIONISTI**

Transformacijska teza pa temelji na domnevi, da pomeni novo tisočletje čas, kjer ima globalizacija ključno vlogo na področjih, ki povzročajo hitre in globoke družbene, politične in ekonomske spremembe v sodobnih družbah (Rizman 2008, 18). Gre za procese, ki od držav in vlad terjajo, da se prilagodijo povsem novim svetovnim razmeram, ki ne ločijo več med mednarodnimi in notranjimi, med zunanjimi in domačimi zadevami (Rizman 2008, 18). Transformacionisti so tudi mnenja, da je prav globalizacija tista, ki vzpostavlja nove oblike globalne stratifikacije. kar posledično pomeni, da se »nekatero države, družbe in skupnosti uspešno integrirajo v novo nastajajoči globalni red, medtem ko druge še vedno ostajajo na periferiji« (Rizman 2008, 18). Transformacionisti domnevajo, da bodo nacionalne države kljub globalizaciji in njenim procsom še vedno ohranile visoko stopnjo suverenosti in

nadzora na svojem teritoriju, hkrati pa se tudi zavedajo, da bodo posledično soočene z rekonstrukcijo oziroma spremembo v njihovem delovanju (Rizman 2008, 18).

3.4 Dimenzije globalizacije

3.4.1 *Gospodarska globalizacija*

Eden izmed najpomembnejših vidikov globalizacije je ekonomski vidik. Globalna podjetja vplivajo na delovanje svetovnih gospodarskih procesov in mnoga od njih, predvsem zaradi dobička in delovanja svojega poslovanja, celo integrirajo cel svet. Multinacionalna podjetja v svoje poslovanje vključujejo na milijone ljudi širom sveta, ki so medsebojno povezani kljub veliki geografski oddaljenosti. Multinacionalke »nadzirajo« oziroma upravljajo s svetovnimi viri, kapitalom in tehnologijo. Na tak način se širi gospodarstvo »brez meja« in poslovanje poteka, kakor da ne obstajajo gospodarske niti politične meje/prepreke.

3.4.2 *Politična globalizacija*

Drugi, a hkrati tudi zelo pomemben vidik globalizacije, je politični vidik, ki se nanaša oziroma osredotoča predvsem na »načeto« suverenost držav, ki je nastala kot posledica vključevanja v mednarodne dogovore, sporazume in organizacije. Svetličič (2004, 21) pravi, da je »znotraj politične globalizacije prav gotovo eno najbolj relevantnih vprašanj naslovljeno na to, kako naj se suverena država, ki je na presečišču aktivnosti številnih transnacionalnih omrežij in organizacij, preoblikuje oziroma prilagodi tem izzivom«. Ustvarja se upravljanje na globalni ravni, ki ogroža dosedanjo moč držav, pri čemer nastaja temelj za ustvarjanje nove, nadnacionalne države. Internacionalizacija in regionalizacija tako rekoč postajata skupaj z globalizacijo velika izziva današnjim državam. Ustvarjajo se nova mednarodna in regionalna združenja, preko katerih se lahko vršijo pritiski na vlade držav ali za vzpostavljanje stika med ljudmi širom sveta.

3.4.3 *Kulturna globalizacija*

Zelo pomemben vidik procesa globalizacije so tudi spremembe na področju kulture. Rizman (2008, 66) je mnenja, da so v času pospešene globalizacije nacionalne države »izgubile pomemben del svojih moči in pristojnosti nad kulturo«. Globalizacija je s seboj prinesla drugačne in hkrati nove tehnologije, ki otežujejo prizadevanja nacionalnih držav, da bi njihovo prebivalstvo kulturno homogenizirale (Rizman2008, 66). »Priča smo globalizaciji kulture v pomenu skoraj neomejene mobilnosti simbolov, predmetov in ljudi« (Rizman 2008,

66). Najnovejše raziskave pa se ukvarjajo z dokazovanji, da prinaša globalizacija nove priložnosti za kulturo, kar posledično pomeni, da bi se morala kultura, ki jo prinaša globalizacija s svojimi procesi transformirati na določeno nacionalno (»lokalno«) okolje (Rizman 2008, 67). »V tem smislu je treba razmerje med globalizacijo in kulturo razumeti kot recipročno, kar pomeni, da globalizacija sama po sebi ni edina in izključna determinanta kulture in da tudi kulturi ni mogoče pripisati vloge »ključa«, ki omogoča privilegiran vpogled v notranjo dinamiko kompleksnih procesov globalizacije« (Rizman 2008, 67).

3.5 Področja globalizacije oziroma procesov globalizacije

Obstajajo številni in raznoliki vidiki globalizacije, ki se odražajo na vseh področjih življenja in delovanja sodobnega sveta.

Področja, ki so nekako najbolj vpeta v procese globalizacije po mnenju »globalnega strinjanja«, Ferfila (2007, 290–91) razdeli na pet segmentov:

- investicije: širjenje investicij, kapitala ter finančnih storitev poteka ob sodelovanju nacionalnih institucij – narodne banke, podjetja in mednarodnih institucij – Svetovna banka, mednarodne korporacije;
- trgovina: vse večji obseg produktov in storitev, ki »krožijo« po svetu, poteka preko zasebnih podjetij, mednarodnih korporacij, vladnih institucij (predvsem v ZDA, Evropski uniji in na Japonskem), mednarodnih institucij (svetovna trgovinska organizacija – WTO in G-8);
- proizvodnja: reorganizacija in preseljevanje podjetij je bilo sprva v domeni zasebnega kapitala, hkrati pa je bilo spodbujano s strani finančnih in vladnih institucij na nacionalni in mednarodni ravni, saj so le-te postavile zakonsko in ostalo infrastrukturo za mobilnost podjetij;
- tehnologija: pri razvoju »novih tehnologij«, torej visoke tehnologije, elektronike, biokemije, je s subvencijami podjetniškemu in raziskovalnemu sektorju, sodelovala država;
- demokracija: po mnenju nekaterih analitikov se izpostavlja poudarek na povezanosti demokratizacije novih (kapitalističnih in komunističnih) držav in globalizacije investicij, trgovine, proizvodnje in tehnologije.

Ferfila (2007, 291) dodaja k širšemu pogledu na globalizacijo in njene procese še naslednja področja:

- kultura (predvsem komercializacija in širitev zahodne – ameriške kulture na prevladujočem vplivu elektronskih medijev, mode in hitre prehrane, npr. CNN, MTV, leviske, McDonalds);
- jeziki (angleški jezik kot »glavni« po vsem svetu in hkraten delen zaton nacionalnih jezikov, regionalnih dialektov in jezikov prvotnih ljudstev);
- migracije (ekonomske in politične migracije so danes izraz prvih petih »vrst« globalizacije);
- okolje (spremljajoče posledice globalizacije, kot so globalno onesnaževanje okolja, segrevanje ozračja, uničevanje biorazličnosti, prekomerno trošenje energetskih in naravnih virov in prekomerna potrošnja nasploh);
- trgovina z ženskami (kot pomembna značilnost procesa globalizacije se s strani feminističnih krogov navaja rast turistične industrije, ki naj bi dosegla že stopnjo največje storitvene industrije na svetu in širjenje ameriških vojaških oporišč po svetu; gre za razvoj industrije seksa in širjenje ozemelj, ki proizvajajo izdelke za izvoz – skokovit razvoj tovrstnih industrij, ki uporabljajo žensko delovno silo, je pripomogel k prostovoljnemu in hkrati tudi prisiljenemu preseljevanju žensk v te dejavnosti);
- ugašanje suverenosti nacionalnih držav (kot rezultat dekolonizacije in demokratizacije v zadnjih desetletjih se navaja povečanje števila neodvisnih nacionalnih držav, hkrati pa nacionalne države prenašajo del svoje suverenosti na nadnacionalne organizacije, kot so OZN, Mednarodni denarni sklad (IMF), transnacionalne korporacije itd.);
- trgovina z mamili (povečanje trgovine z mamili predvsem s strani mednarodnih mamilaških kartelov in mafijskih organizacij različnih držav);
- antiglobalizacijski protesti (nasprotovanje globalizacijskim institucijam, predvsem mednarodnemu denarnemu skladu, svetovni trgovinski organizaciji in svetovni banki s strani okoljevarstvenih organizacij, feminističnih gibanj in sindikatov);
- etnični in verski konflikti (tu so mnenja deljena – nekateri avtorji so mnenja, da so etnični konflikti izraz razvoja pred globalizacijo, drugi pa menijo, da gre pri etničnih konfliktih za reakcijo proti globalizaciji).

3.6 Posledice globalizacije

Globalizacija prinaša s seboj tako pozitivne kot tudi negativne učinke, zato se moramo osredotočiti na oba vidika posledic. Pozitivne in negativne značilnosti globalizacije pa vplivajo na različne vidike gospodarskega, političnega in kulturnega področja družbe. »Vsaka zgodba ima dve plati in tudi globalizacija ima temne in svetle strani« (Svetličič 2004, 15).

Obstajajo prepričljivi razlogi, da se globalizacija lahko dojema kot nova stopnja v svetovni politiki. Smith in Baylis (2007, 12–13) jih strneta v naslednjih argumentih:

- globalizacija je s svojimi procesi preoblikovala gospodarstvo in tako ustvarila vse bolj povezano mednarodno okolje gospodarstev, kar pa posledično za nacionalne države pomeni, da zaradi svoje odprtosti precej težje nadzirajo svoje lastno gospodarstvo;
- komunikacije so privedle do tega, da so spremenile način, kako vidimo oziroma lahko vidimo na preostale dele sveta;
- svet postaja bolj homogen, razlike se zmanjšujejo;
- čas in prostor postajata čezdalje bolj skrčena;
- globalizacija s seboj prinaša obstoj globalne politične celote, katera s seboj prinaša naddržavne oziroma nadnacionalne družbe ter politična gibanja, prihaja do prenašanja suverenosti držav na ostale akterje in mednarodne organe;
- obstaja globalna kultura, urbani predeli so si podobni, velik del kulture izhaja iz Hollywooda;
- razvija se svetovljanska kultura – posamezniki razmišljajo globalno in delujejo lokalno;
- pojavlja se nek nov način zavedanja nevarnosti – onesnaževanje, bolezni, ki dobivajo »globalen« značaj in se jih posamezniki veliko bolj zavedajo.

Globalizirajoči svet se sooča s paradoksom – še nikoli ljudje niso bili tako mobilni, oboroženi z znanjem in informacijami in vezani na nadnacionalna omrežja gospodarstva, politike in kulture, hkrati pa glavni igralci izgubljajo sposobnost doseganja skupnih dogovorov o načinu organiziranosti lokalnih skupnosti v svetovno družbo (Ferfila 2007, 295). Multinacionalne korporacije s svojimi investicijami in aktivnostjo prispevajo k oživitvi cele države, regije, hkrati pa s svojo močjo na ekonomskem in političnem področju močno ohromijo socialni, okoljski sistem držav. Hiter razvoj informacijskih in komunikacijskih omrežij je omogočil razširjanje znanja po vsem svetu, kar lahko zlorabljajo kriminalna združenja. Znanstveno-

tehnološki razvoj hkrati proizvaja rešitve na področju razreševanja velikih socialnih in okoljskih problemov in povečuje možnost nesreč, kriminalnih zlorab tehnoloških dosežkov, ki presegajo meje držav in regij (Ferfila 2007, 295).

Med zagovornike globalizacije spadajo vodilni ekonomisti, komisija za Nobelove nagrade s področja ekonomije, poslovni in provladni mediji, vladne institucije v razvitih delih sveta, narodne banke in nadnacionalne organizacije – Organizacija združenih narodov (UN), Mednarodni denarni sklad (IMF), Svetovna trgovinska organizacija (WTO) in Svetovna banka (WB) (Ferfila 2007, 292). Med njimi prevladuje strinjanje, da globalizacija proizvaja »samo zmagovalce« in je tako rekoč dobra za vse (Ferfila 2007, 292). »Po njihovem mnenju je globalizacija stvar tržnega avtomatizma – globalizirane investicije, trgovina, proizvodnja, tehnologija in demokracija so samo odgovor na gospodarsko in politično povpraševanje potrošnikov in proizvajalcev širom sveta« (Ferfila 2007, 292). Širjenje investicij, trgovine, proizvodnje, demokracije in tehnologije vodi svet v bolj homogeno celoto, globalizacija izboljšuje življenje ljudi.

Na drugi strani pa kritiki globalizacije izpodbijajo trditev, da večina »vzhičeno« pozdravlja globalizacijo, saj so mnenja, da so transnacionalne korporacije, razvite države in njihove nadnacionalne organizacije, kot sta IMF in WTO, elite, ki so razvijale globalizacijo, saj so od nje imele koristi. Med kritike globalizacije se uvrščajo znanstveniki izven ekonomije, javni instituti, verske skupine, feministične organizacije, zelene stranke (Ferfila 2007, 292). Prav tako se kritiki sprašujejo, ali večja povezanost in homogenost sveta pomeni pozitiven ali negativen razvoj (Ferfila 2007, 293). Pravijo, da ima globalizacija neke dokaj poenotene posledice, vendar so te bolj na strani negativnih napovedi, saj povzročajo neenakost in revščino (Ferfila 2007, 293). Smith in Baylis (2007, 14) izpostavljata, da ima globalizacija neenakomerne učinke in je bolj na »strani« razvitega sveta in razvitih držav – sile, ki se globalizirajo, so tiste, ki so v zahodnem svetu. Kritiki globalizacije tudi zavračajo nujnost globalizacije v prihodnosti. Njihova predpostavka je, da bo le-ta obsojena na propad, saj finančne krize po svetu nakazujejo na gospodarske zlome in »zrušenje« globalizacije. Takšnemu mišljenju se pridružujejo tudi okoljski kritiki, saj menijo, da bo globalizacija zaradi posledic, ki jih nosi s sabo (neenakosti, okoljske krize), soočena s proti njej usmerjenimi protesti (Ferfila 2007, 294). Kot negativna posledica globalizacije in njenih sil se izpostavlja tudi področje kriminala. Zaradi globalizacije lahko teroristi ali karteli z drogami lažje delujejo (Smith in Baylis 2007, 14). Hirst in Thompson (v Smith in Baykis 2007, 13) v kritiki

globalizacijske teorije izpostavita tudi posledice na moč nacionalnih držav oziroma vlad. Pravita, da so vlade nacionalnih držav ob globalizacijskih težnjah nemočne – težko obvladujejo globalne gospodarske sile z nadziranjem in reguliranjem.

V poglavju o pojmu globalizacije sem želela orisati razsežnosti tega pojma, mnogotere definicije pa nakazujejo, da je globalizacija kompleksen pojav, na katerega ni mogoče gledati z enega samega stališča, temveč moramo k njemu pristopiti z različnih vidikov. Izhajajoč iz vseh definicij pa lahko zaključim, da imata globalizacija in proces globalizacije močan vpliv na različne vidike družbenega delovanja, navsezadnje tudi na ustroj delovanja sodobnega, globaliziranega sveta. S seboj prinaša tako pozitivne kot tudi negativne učinke, v svoje »kroge« pa vabi tako tiste, ki globalizacijo vidijo kot nekaj pozitivnega, kot tudi tiste, ki nanjo gledajo zelo kritično. V nadaljevanju se bom posvetila neoliberalni globalizaciji in s tem pričela tudi začetek razprave o mestu nacionalne države, njene moči in pomembnosti v procesu globalizacije.

4 GLOBALIZACIJA IN NEOLIBERALIZEM

Pri neoliberalizmu gre za sistem načel, ki je nov in temelji na klasičnih liberalnih idejah Adama Smitha (Chomsky 2005, 27). Neoliberalizem izhaja iz klasičnega liberalizma 19. stoletja, njegovo prepričanje pa deluje v smeri, da naj bi bile tržne sile tiste, ki bodo doprinesle blaginjo, svobodo in demokracijo ter mir vsemu človeštvu (Scholte v Pikalo 2003, 5). Funkcija državnega aparata je, da je nevtralen. Neoliberalizem se tako sklicuje na tradicionalno analizo svobodnega trga, in sicer na takšno, kot so jo razvili klasični politični ekonomisti. Temelji so postavljeni na zmanjševanju državnega vmešavanja v gospodarstvo na minimum, s ciljem maksimizacije blaginje in ekonomske svoboščine. »V tem konceptu se je prijela ideja države kot nočnega čuvaja, tj. države z minimalnimi, četudi še vedno pomembnimi funkcijami za vzdrževanje zakona, javnega reda, trdne valute in uveljavitev dogovorov« (Gamble 2006, 53).

Neoliberalni washingtonski dogovor oziroma konsenz je zbir tržno usmerjenih načel, ki so jih pripravile vlada ZDA in mednarodne finančne institucije, ki jih večinoma obvladujejo in jih uveljavljajo na različne načine kot strukturalne prilagoditvene programe (Chomsky 2005, 27). Chomsky (2005, 27) kot temeljna izhodišča izpostavi: liberalizacijo trgovine in financ, trg naj sam postavlja ceno, zaježitev inflacije, privatizacija, nevmešavanje države. Odločitve tistih, ki uveljavljajo konsenz pa dosegajo velik vpliv na globalno ureditev (Chomsky 2005, 28). Državne institucije niso neodvisni dejavniki, temveč so pokazatelji razporeditve moči v večjih državah (Chomsky 2005, 28). Glavne oblikovalce neoliberalnega washingtonskega konsenza predstavljajo lastniki zasebnega kapitala, gre za ogromne korporacije, ki nadzorujejo velik del mednarodnega gospodarstva, saj in imajo sredstva, s katerimi posledično oblikujejo in nadzirajo nastajanje politike (Chomsky 2005, 28). Izvajajo pa se s strani številnih trgovinskih sporazumov – mehanizmi za vzpostavitev in delovanje svobodnega trga.

Neoliberalni globalizacijski diskurz ima za značilnost teleološko dojetje procesa globalizacije. Amoore in drugi (1997, 182–84) ga razčlenijo v petih pogledih:

- tehnološke spremembe kot gonilna sila razvoja in globalizacije;
- globalizacija kot esencialen (bistven), nujen pojav in pojav brez alternative;
- globalizacija naj bi težila k zmanjšanju razlik in poenotenju različnih družb, politik in kultur, njen cilj je usmerjen k zblizevanju;

- globalizacija kot instrumentalen pojav;
- globalizacija kot benign (neškodljiv) proces: ki naj bi se mu prilagodili postopoma.

4.1 Neoliberalna globalizacija

»Globalizacija *tam zunaj* postavlja strukturne okvire delovanja nacionalnih, regionalnih in lokalnih institucij. V teh zgodbah se jo pogosto enači s svetovnim kapitalističnim sistemom in svetovnim trgom« (Pikalo 2003, 3). Problematika prostega trga leži v tem, da se lahko velike gospodarske korporacije in multinacionalke razvijejo prav zaradi nevmešavanja državnega aparata v gospodarstvo, saj je sistem utemeljen na neoliberalnem izhodišču »nevmešavanja države« na trg in s tem je postavljena jasna meja nacionalni državi – biti brez kakršnekoli moči v tem pogledu (Sturman, 2014). Torej, gospodarske korporacije in multinacionalke delujejo v smeri, da postanejo čedalje močnejše, ko pa pridejo do te točke, poskušajo s strani svojih lobijev nekako doseči vpliv na oblastnike, predvsem na način, ki so jim najbolj praktični in uporabni (gre predvsem za področja zakonskih norm in predpisov) (Struman, 2014). »Podjetja, še posebno tista, ki delujejo globalno, nimajo samo ključne vloge pri oblikovanju gospodarstva, temveč tudi družbe v celoti« (Beck 2003, 14). Gospodarstvo, ki deluje v času globalizacije, dejansko deluje kot izziv nacionalni ekonomiji in nacionalnim državam (Beck 2003, 14). Značilnosti neoliberalne globalizacije (Amoore in drugi v Pikalo 2004, 41) so sledeče: deluje v smeri varovanja interesa kapitala, teži k homogenizaciji državnih politik, ki imajo nalogo varovanja interesa kapitala in razširjanje akumulacije kapitala, razširi transnacionalen nivo institucionalne oblasti nad državami in izključuje družbene sile, ki se procesom upirajo iz arene policy procesa. Po neoliberalni različici globalizacija prispeva k priložnostim za preporod kapitalske baze, razcvet številnih gospodarstev, za zmanjševanje revščine, za napredek v znanosti in ogromno poslovnih priložnosti, ki nastanejo zaradi novih tehnologij (Pikalo 2004, 40–41). Pomembno vlogo v gospodarski globalizaciji pa kot ključen dejavnik zaseda svobodno delovanje trga (Reich v Pikalo 2004, 41).

4.2 Neoliberalizem in država

»Neoliberalizem je v zadnjih dveh desetletjih prevladal kot okvir politik za globalizacijo« (Pikalo 2003, 5). Globalni trgi naj bi delovali po svoje, saj država nima dovolj zmožnosti za kontrolo globalizacije, neoliberalen pristop h globalizaciji pa tako zagovarja popoln odmik državne regulative v gospodarski sferi (Scholte v Pikalo 2003, 5).

Neoliberalci so še vedno na strani liberalnih idej, vendar so zaradi kolektivizma, ki ga podpira razširjena država (v kar se je razvila v 20. stoletju), morali vključiti analitične metode, ki izhajajo iz šole svobodne izbire in so posledično »izničile« končni uspeh liberalizma. Šola svobodne izbire izhaja iz temelja ekonomske analize države in zagovarja stališče, da bi morala biti država razcepljena na posamezne akterje (politike in uradništvo). Akterji bi morali delovati v smeri maksimizacije koristi in minimizacije stroškov (tako kot delujejo akterji v zasebni sferi). Posledice tovrstnega delovanja pa vodijo v razblinjenje ideje o državi kot nevtralnem čuvaju javnega interesa. Država, osmišljena na tak način, postane področje, ki je prepleteno z množico zasebnih interesov, namesto da bi stala nad družbo in delovala za skupno dobro (Gamble 2006, 54–55).

Neoliberalci so torej mnenja, da svobodni trg nastane in deluje sam od sebe. »Neoliberalne teorije ne zanimajo družbene posledice delovanja prostih trgov, ker predvidevajo, da je ravno trg tisti, iz katerega izvirajo in na katerem se najbolje uresničujejo posameznikove svoboščine in pravice« (Grugel v Pikalo 2004, 42). Delovanje trga je neproblematično in neškodljivo za demokracijo. Gray (v Pikalo 2004, 42) pa poudarja, da noben trg ni bil skozi zgodovino svoboden, saj pri trgu ne gre za neko naravno stanje, temveč svobodni trg nastane kot produkt državne moči, tako kot je produkt državne moči regulirani trg. Laissez-faire ni naravno stanje, »svobodni trgi ne bi nikoli postali to, kar so, če bi pustili, da gre vse svojo pot« (Pikalo 2004, 42). Hobsbawn (v Pikalo 2004, 42) dodaja, da globalni laissez-faire ne nastane v procesu nekega razvoja, temveč ga uvedejo dejanja politične moči. »Nobeden trg v zgodovini ni bil svoboden brez vmešavanja države« (Gray v Pikalo 2004, 43). V zgodovini je vsak trg težil k regulaciji, da ne bi ogrozil ključnih človeških potreb po varnosti in stabilnosti, zato bi brez državnega pritiska kmalu lahko zapadel v monopole in njihovo regulacijo. »Globalizacija je izraz državne moči, brez države se globalizacija sploh ne bi mogla dogajati. Svobodni globalni trg ne bi obstajal brez državne moči oziroma interesov države« (Pikalo 2004, 44). Gamble (2006, 57) poudari, da nacionalno gospodarstvo, ki je voden v skladu z neoliberalnimi načeli, lahko deluje v izkoriščanju priložnosti, ki jih prinaša globalizacija. Gospodarstvo nacionalnih držav se mora tako, kolikor je možno, vključiti v globalni trg, ne pa mu kontrirati. Neoliberalno razmišljanje predvideva tudi, da »kapital prosto kroži okoli sveta, države pa kot teritorialne oblike izgubljajo nadzor nad gospodarskim razvojem« (Pikalo 2004, 45). Kapital je usmerjen k podiranju prostorskih meja, s kroženjem prihaja do kompresije časa in prostora. Moramo se zavedati, da za kroženje potrebujemo družbene nosilce. »Hegemonska

pozicija neoliberalnega razmišljanja strukturira prostor kot globalen in s tem omogoča globalno kroženje kapitala« (Pikalo 2004, 46).

Jessop in Suamova (v Pikalo 2004, 49) sta pokazala, da se v državi proizvajajo odnosi, ki proizvajajo globalizacijo in da države same na nek način vspostavljajo mehanizme, ki dejansko ustvarjajo politiko in gospodarstvo; samo gospodarstvo pa ni le nek tok, ki je tržno naravnano, temveč je odvisen tudi od drugih dejavnikov. Država deluje kot sestavni del globalizacijskih procesov, ne pa kot njihovo protislovje. Gamble (2006, 57) dodaja, da je neoliberalni projekt uspel predvsem od podpore političnih elit v pomembnih državah in transnacionalnih institucij, ki delujejo v globalnem trgu. »To razloži, zakaj v razpravah o globalizaciji pomembna struja spaja močno navezanost na nacionalno suverenost in zagovor popolne odprtosti do globalnega trga« (Gamble 2006, 57).

»Daleč od tega, da bi nacionalna država odmirala: neoliberalizem ji mora dejansko priznati večjo vlogo in v imenu globalizacije to tudi počne. Potreba po polnem vključevanju ekonomije v svetovni trg postavlja kot nujno državo, ki bo olajšala integracijo z odstranjevanjem ovir in povezovanjem domačih institucij z mednarodnimi« (Gamble 2006, 58). Nacionalna država v tem kontekstu še vedno ostaja izvor legitimnosti in identitete, vendar je njeno delovanje v podrejenem položaju, saj mora delovati v smeri spodbujanja integracije nacionalnega gospodarstva v globalni trg.

4.3 Odnos globalizacija – država

Pikalo (2003, 40) pravi, da je »neoliberalni pogled na globalizacijo strukturno determinističen«, kar pomeni, da »globalizacijo prikazuje kot zunanji okvir, ki omogoča ali ne omogoča državi dejanja, ki bi jih sicer storila«. Pogosto se uporablja kot »pretveza nepopularnih ukrepov, ki jih vlade izvajajo v dobro kapitala« (Pikalo 2003, 40). Zunanje je v neoliberalističnem pogledu rezultat notranjega, rezultat dogajanj znotraj države ali notranjega gospodarstva, zunanje je tukaj opredeljeno kot okvir, ki določa, kaj se sme in kaj se ne sme storiti (Pikalo 2003, 40). »Uporaba neoliberalnega jezika služi ideološkemu namenom, saj predstavlja politiko, kot da bi jo neposredno narekovala dejstva, in se izogiba razmišljanju o izbiri vrednot družbene, moralne ter politične odgovornosti za takšne izbire« (Pikalo 2003, 40–42).

Zagovorniki neoliberalne globalizacije težijo k jasnemu namenu – »osmisлити državo, trg in družbene institucije kot naravno stanje, ki je nastalo *ex nihilo* na določeni stopnji razvoja in ni posledica delovanja družbenih sil« (Pikalo 2004, 49). »Želja je osmisлити ontološki individualizem države kot nekaj skrajno neproblematičnega, kot nekaj naravnega« (Pikalo 2004, 49). Naravno stanje tu ponazarja, da je le-to edini način za delovanje, »da se pozicija izkoriščanega in izkoriščanih, vladanja razreda nad razredom legitimira in kot tako obstane« (Pikalo 2004, 49-50). Pikalo (2004, 50) na tem mestu tudi izpostavi vprašanje – ali liberalnodemokratska država v procesih globalizacije odмира ali pa se njen vpliv v določenih pogojih soodvisnosti večja? Neoliberalni globalizacijski diskurz »stoji« na strani, da država nedvomno odмира – ta teorija z državo operira na način, da jo še vedno vidi v nekem teoretičnem idealu, ne upošteva pa njenih pomanjkljivosti in kritik nanjo (Pikalo 2004, 50).

Beck (v Pikalo 2003, 42) ideologijo vladavine svetovnega trga označi kot globalizem – svetovni trg zamenja politično akcijo, ideologijo vladavine svetovnega trga, ideologijo neoliberalizma.

Globalizem novo kompleksnost globalnosti in globalizacije zreducira na eno samo – gospodarsko – dimenzijo, ki jo poleg tega misli linearno, kot nenehno širjenje odvisnosti od svetovnega trga. Vse druge dimenzije – ekološka globalizacija, kulturna globalizacija, policentrična politika, nastajanje transnacionalnih prostorov in identitet – tematizira, če sploh, le ob predpostavljene dominantnosti gospodarske globalizacije. Svetovno družbo tako zoži in popači v svetovno tržno družbo. V tem smislu je neoliberalizem pojavna oblika enodimenzionalnega mišljenja in delovanja, različica monokavzalnega gledanja na svet, torej ekonomizma (Beck 2003, 154).

»Obdobje nacionalnih držav vse bolj prepušča prostor obdobju globalizma« (Ferfila 2007, 295). Globalizem torej poudarja, da svetovno tržišče »nadomesti« politično delovanje, nastopa v samo eni vidiku, tj. ekonomskem, in na tak način zoža globalizacijo na samo eno dimenzijo – gospodarsko. Vse ostale komponente, kot so ekološka, kulturna, politična, družbena sfera, pa postavlja v »podrejeni« položaj svetovnemu trgu. Takšen način upravljanja dejansko odvzema moč nacionalnim državam nad njihovo notranjo politiko. Zaradi tega je vpliv nacionalnim državam močno zmanjšán, saj se glavne odločitve kreirajo na višji ravni – globalni. »Družbe znotraj nekoč vsemogočnih nacionalnih meja se povezujejo v svetovni sistem odvisnosti in prepletenosti« (Ferfila 2007, 295).

Neoliberalni pristop h globalizaciji zagovarja popoln odmik nacionalne države in njene regulative v gospodarski sferi. Neoliberalno razmišljanje, ki je na strani liberalnih idej, vidi, da globalizacija deluje v smeri razvoja številnih gospodarstev in varovanja kapitala. Po njihovem mnenju svobodni trg sam deluje in sam od sebe nastane, sam regulira delovanje družbe, zato je država tu popolnoma »nepotrebna« in je zato najbolje, da se skupaj s svojimi državnimi regulativami odmakne iz gospodarske sfere. Zagovorniki neoliberalne globalizacije trdijo, da država v tem pogledu celo odmira, saj vidijo državo s popolnoma teoretične zamišljenosti. Vendar pa bi morali neoliberalci nacionalni državi vseeno pripisati malce večjo veljavo. Globalizacija je v tem kontekstu pravi pokazatelj, saj dejansko poteka preko nacionalnih držav oziroma preko nacionalnih gospodarstev, kar pomeni, da je nacionalna država konstitutivni del globalizacijskih procesov in ne njihovo protislovje. Svetovni trg deluje z vključevanjem nacionalnih gospodarstev v svetovni trg, za obstoj nacionalnih gospodarstev pa dejansko potrebujemo nacionalno državo. Država predstavlja pomemben »steber« povezovanja domačih institucij z mednarodnimi. Poglavlje o neoliberalizmu in neoliberalni globalizaciji sem v diplomsko delo vključila, da bi prikazala, v katerih pogledih se nacionalna država v procesih globalizacije doživlja kot šibka in nepomembna, vendar tudi tukaj lahko vidimo, da kljub temu ostaja zelo pomemben akter pri globalizaciji. V nadaljevanju bom več besed namenila delovanju nacionalne države in podrobneje prikazala njeno vlogo v sodobnem, globaliziranemu svetu.

5 NACIONALNA DRŽAVA V PROCESIH GLOBALIZACIJE

»Enega glavnih sodobnih primerov fatalizma glede politike najdemo v pisanju o globalizaciji. Zgodba gre takole. Doba nacionalne države se je iztekla. Nacionalna država je postala anahronizem in se sooča s silami, ki jih ne more več nadzorovati. Država se umika. Njena moč usiha in bliskovito izgublja zmožnost, da bi vplivala na dogodke« (Gamble 2006, 43). Mnoge družboslovne razprave o globalizaciji se nemalokrat dotikajo prav diskusij o nacionalni državi. Dejstvo je, da v teh razpravah globalizacija in nacionalna država nedvomno delujeta vzajemno. Najbolj »pereča« vprašanja, ki se pojavljajo v tem kontekstu, ležijo v vprašanjih nacionalne države, njene suverenosti, avtonomnosti in dejanske moči v procesih globalizacije. Kot sem že v prejšnjih poglavjih prikazala, je v današnjem času po mnenju mnogih ravno trg tisti, ki ima središčno vlogo v globalizacijskih procesih, in po neoklasični teoriji država res zaseda »manj vredno« pozicijo. V nadaljevanju želim podrobneje prikazati odnos globalizacija – nacionalna država v bolj »svetli« luči in pokazati, da pozicija države vendarle ni tako slaba, saj ima še vedno pomembno vlogo v današnjem – globaliziranemu svetu.

Še vedno pa je 21. stoletje gotovo tisto, ki bolj kot kadarkoli prej temelji na nacionalnih državah (Gamble 2006, 44). »Globalizacija je postavila pod vprašaj tradicionalno samozadostnost in skoraj absolutno razumljeno politično subjektiviteto nacionalnih držav« (Rizman 2006, 11). Rizman (2006, 11) razloži, da se je v substancialnem pogledu spremenilo razmerje med zunanjim svetom in nacionalno državo, vendar pa v aktualnih razmerah globalizacije nacionalne države še vedno ostajajo najbolj privlačna oblika za oblikovanje suverene politične volje. Nacionalne države se skušajo v notranjem in v mednarodnem pogledu prilagajati svetovnim modelom državne organiziranosti (Rizman 2006, 11). Cela vrsta vse številčnejših in vse močnejših globalnih trendov postopoma oblikujejo svetovno družbo, ki se razlikuje od nacionalne družbe. Nacionalne družbe ne bodo izginile, bodo pa bodo vse bolj vpete v gosto omrežje odnosov nastajajoče svetovne družbe in se vzporedno z njo tudi spreminjale (Ferfila 2007, 294). Nacionalna država danes ne predstavlja več edinega osebka politike, niti edinega akterja v mednarodnem prostoru. Mateucci (1999, 189) trdi, da »sta k temu prispevali vedno bolj pluralistična stvarnost demokratičnih družb in nova narava mednarodnih odnosov, v katerih je medsebojna soodvisnost držav vse močnejša in tesnejša na pravni, gospodarski, politični in ideološki ravni«.

Globalizacija in nacionalna država se tako združujeta v splet medsebojnih vplivov, kateri definitivno spreminjajo tradicionalna poimenovanja suverenosti, državne teritorialnosti in politične moči (Sassen v Rizman 2006, 19).

5.1 Od klasične (predmoderne) k (post)modernej nacionalni državi

»Država v današnjem času ostaja eden temeljnih družboslovnih konceptov« (Pikalo 2003, 77). Klasični vidik ideje države predstavi z naslednjimi karakteristikami. Država obstaja na geografsko določenem ozemlju, kjer vrši legalno oblast, znotraj tega določenega ozemlja pa se nahajajo posamezniki, kateri so deležni statusa državljan (Pikalo 2003, 78). Država je v primerjavi z vsemi drugimi združenji v nadrejenem položaju, kar pomeni, da ji morajo biti vse ostale obstoječe organizacije znotraj njenih meja v podrejenem položaju (Pikalo 2003, 78). Nadrejenost, ki izhaja iz statusa vodilnega akterja, je pravna, v obliki sprejetih pravnih pravil (pravnega reda), ki ga sprejema večina ljudi na tem ozemlju (Pikalo 2003, 78). Država deluje preko različnih sistemov državnega upravljanja, ima popoln nadzor nad viri in silami, deluje z monopolom prisile, saj je v tem kontekstu edina, ki lahko znotraj svojega ozemlja vrši ukrepe prisile proti svojim državljanom (Pikalo 2003, 78).

Država je suverena, če ima popoln nadzor nad ozemljem in vsem dogajanjem v državi – država je notranje suverena, če ima nadzor nad notranjim dogajanjem, in je zunanje suverena, če ji druge države priznavajo posebnost oziroma ločenost. Je vir pravnega reda, pravila njenega delovanja so kodificirana v pozitivnem pravnem redu, ki ne upošteva naravnega in običajnega nekodificiranega prava. Ključna naloga države je zagotavljanje skupnega dobrega za vse državljan (Giddens in drugi v Pikalo 2003, 78–79).

Začetki klasične nacionalne države segajo v leto 1789, konec francoske revolucije razglasi državo kot novo odkritje in univerzalno politično paradigmo, trajala pa naj bi približno 150 let. Huber (v Mayer 1991, 135) klasično nacionalno državo pogojuje s samopotrjevanjem in uveljavljanjem vojaške sile. Pojavljala pa se je v različnih pojavnih oblikah – od narodnodemokratskih in narodnomonarhičnih do narodno totalitarnih oblik nacionalne države (Mayer 1991, 135). Klasična nacionalna država temelji na neomejeni državni suverenosti.

Haas (v Pikalo 2003, 80) razdeli teorije nastanka zgodnjih držav v dva sklopa, in sicer integracijske teorije in teorije konflikta. Integracijske teorije vidijo razvoj državnih institucij in vladanj kot razvoj integrativnih mehanizmov, ki služijo za koordiniranje in reguliranje različnih družb (Haas v Pikalo 2003, 80). Teorije konflikta pa pravijo, da so institucije za vladanje produkt mehanizmov preseljevanja, ki so imeli funkcijo reševanja notranjih sporov v družbi, kateri so nastali zaradi ekonomske družbene razdeljenosti (Haas v Pikalo 2003, 80).

Čas klasične nacionalne države pa se je definitivno iztekel, saj so jo po dveh svetovnih vojnah zamenjale hegemonialne supersile (Mayer 1991, 135). Nacionalna država, kot so jo opisali in orisali avtorji v času po francoski revoluciji, se je konec 19. in v začetku 20. stoletja začela pojavljati v spremenjeni obliki.

Nadaljevanje identifikacije nacionalne države je šlo v smeri, da se očisti klasičnega »balasta«, ki je bil v razpravljanih o nacionalni državi še vedno prisoten, vendar nekako ni več spadal zraven. »Moderna nacionalna država je država integrirana v mednarodno povezanost, ki jo lahko določa« (Mayer 1991, 136). Na države torej vplivajo zunanje spodbude, same države pa izgubljajo klasično suverenost nacionalne države.

Prevladujoča definicija države v družboslovnih razpravah je Webrova definicija. Weber (Weber v Pikalo 2003, 84) je mnenja, da se koncept države razvije z modernostjo in ga definira po sledečih značilnostih:

- obstoj nespremenjenega administrativnega osebja,
- to osebje ohranja zahtevo po legitimnem monopolu nad sredstvi prisile,
- administrativno osebje ohranja ta monopol na določenem ozemlju.

Weber (v Pikalo 2003, 84) meni, da je »šele moderna država tista, ki je uspela monopolizirati načine prisile in samo v modernih državah je obseg in doseg administrativnega aparata takšen, da se ujema s teritorialnimi mejami države«.

Obdobje modernih nacionalnih držav pa je zaznamovano z vestfalsko mirovno pogodbo iz leta 1648. Narod kot politična skupnost in suverena nacionalna država sta produkt 18. in 19. stoletja. Modela demokratične države z vladavino prava in množična demokracija podprta z welfare družbo pa sta nastala v 19. in 20. stoletju (Ferfila 2007, 294). Med letoma 1500 in 1900 se je število politično neodvisnih enot znižalo s 500 na 25 (Ferfila 2007, 294).

»Moderne nacionalne države so nastale na račun manjših entitet, ki so jim vladali duhovščina, plemstvo, mestna aristokracija vse od 13. stoletja naprej« (Ferfila 2007, 294). Za nastanek modernih držav pa je bilo potrebno preiti obdobja postopnega združevanja majhnih teritorialnih enot, opustitve notranjih carin, standardizacije pravnih sistemov, oblikovanja finančnih sistemov neodvisnih od vladajočega plemstva (Ferfila 2007, 294). Danes so taki procesi opazni v okviru Evropske unije, regionalne družbe oziroma bloka kot vmesne stopnje med nacionalno državo in svetovno družbo. »Na nastajanje takih regionalnih družb, ki je olajšano z dejstvom večje homogeniziranosti članic, lahko gledamo kot na vmesno stopnjo v procesu globalizacije, res pa je, da bi zapiranje takšnih regionalnih blokov samih vase lahko zavrlo proces globalizacije« (Ferfila 2007, 294).

Kot prevladujočo obliko organiziranja države v dobi globalizacije Pikalo izpostavi liberalnodemokratsko državo (Pikalo 2003, 98). Ta oblika se prikazuje tudi kot prevladujoča oblika državne organiziranosti širom sveta kljub temu, kot pravi Fukuyama (v Pikalo 2003, 98), da je kulturno zamejena, saj je rezultat zgodovinskih tradicij, ki niso bile enotne za cel svet. »Moderna predstavniška demokracija, kar liberalna demokracija je, počiva na dveh osnovnih načelih: ljudski suverenosti in osebni svobodi« (Pikalo 2003, 99). Osebna svoboda izhaja iz liberalne misli, suverenost države, v tem kontekstu zunanja suverenost, pa je sestavina, ki moderno državo loči od tradicionalne, predmoderne države. Giddens (v Pikalo 2003, 99) pravi, da »premik od mejnikov (frontiers), naravnih ovir, k mejam (borders), ki ločujejo med seboj posamezne suverenosti, zaznamuje prehod od tradicionalne državne oblike v moderno«.

»Šele v dvajsetem stoletju lahko govorimo o resnično globalnem mednarodnem redu, ki ga sestavlja skoraj dvesto držav« (Rizman 2006, 18). Rizman (2008, 18) poudari, da so sodobne države politične skupnosti, ki ustvarjajo pogoje za funkcioniranje nacionalnih skupnosti usode. Kljub skupni politični formi pa so nacionalne države, njene tradicije in nacionalne politike še vedno dinamične in se med seboj razlikujejo, hkrati pa vzpostavljajo vez med vladajočo politiko in volilnim telesom (Rizman 2008, 18). Glavni cilj nacionalne države je še vedno osredotočen na obrambo in pospeševanje nacionalnih interesov. Za svoje preživetje in uresničevanje svojih ciljev morajo nacionalne države v svetu mednarodne politike optimalno izkoriščati priložnosti, ki jih nudita pojma suverenosti in avtonomije. Nacionalne države delujejo v medsebojnih odvisnostih, kjer se srečujejo države z državo in tudi množstva držav, ki sklepajo mednarodne sporazume. Rizman (2006, 18) poudari, da je »bilo med letoma 1648

in 1750 ustanovljenih 86 mednarodnih sporazumov, v obdobju med 1976 in 1995 pa se jih je sklenilo preko 1600, od katerih so jih vsaj 100 sklenile mednarodne organizacije«. Rizman (2006, 18) prav tako trdi, da se je močno povečalo tudi naraščanje mednarodnih konferenc, saj je bilo sredi 19. stoletja mogoče naštetih od dve do tri meddržavne konference, v današnjem času pa število poskoči tudi do štiri tisoč na leto.

Mednarodno sodelovanje držav je začelo zmanjševati tradicionalno moč suverenih držav (Mateucci 1999, 90). Največji vpliv na to imajo nadnacionalne skupnosti, ki delujejo v smeri, da bi omejile tako notranjo kot zunanjo suverenost držav članic (Mateucci 1999, 90). Nadnacionalne oblasti tako ustreznim sodiščem prepuščajo pravico ugotavljanja, ali in na kakšen način posamezne države dejansko uresničujejo njihovo nadnacionalno pravo in ali ga uveljavljajo (Mateucci 1999, 90). Nadnacionalna oblast je prav tako odvzela posameznim državam pravico, na podlagi katere so si države lahko pripisovale davščine, in tudi pravica do tiskanja denarja je na tem, da jo pričnejo omejevati. Nove oblike vojaških zavezništva posameznim državam odvzemajo pravico do razpolaganja z lastnimi oboroženimi silami in manjšim državam celo določajo obseg omejene suverenosti, ki je manjša kot na mednarodni ravni (Mateucci 1999, 90). Pojavijo se tudi novi prostori, ki jih suverena država ne nadzoruje več – z nastankom svetovnega trga, se pojavijo nadnacionalna podjetja, ki delujejo na način, da niso podrejena nikomur (Mateucci 1999, 90). Nova sredstva množičnega občevarja so oblikovala svetovno javno mnenje, ki pogosto ustvarja pritisk toliko časa, dokler država ne začne pogajanj o miru (Mateucci 1999, 190).

Celovitost državne oblasti je v sedanjem času v zatonu, vendar pa to vseeno ne pomeni, da gre za konec oblasti. V tem kontekstu izginjajo določene oblike organiziranja oblasti, oblike, katerih moč je bila prej v politično-pravnem pojmu suverenosti (Mateucci 1999, 91). Zgodovinska moč pojma je ravno v tem, da je poudarjal sintezo med oblastjo in pravom ter omejevanje tega obstoja, predvsem, da bi se določila oblast, ki naj bi bila najvišja in absolutna, vendar tudi zakonita na način, da izrinja politično moč iz družbe (Mateucci 1999, 191). Mateucci (1999, 192) kot odgovor na »izumiranje« tovrstne politične oblasti predlaga razvoj nove pravno-politične sinteze, ki naj bi racionalizirala in pravno poravnala nove oblike oblasti ter nove nadrejene, ki se pojavljajo v tem kontekstu.

5.2 Redefinicija suverenosti in avtonomije nacionalne države

Suverenost države je politično-pravni pojem. Mateucci (1999, 169) pravi, da se pojem suverenosti pojavlja s pojmom politične oblasti. »Suverenost skuša biti pravna racionalizacija oblasti tako, da skuša problikovati nasilje v zakonito oblast, dejansko moč pa v moč zakonov« (Mateucci 1999, 169).

Države in družbe živijo v času velikih sprememb, katere spremljajo tudi negotovosti, hkrati pa so soočene tudi s tem, da se ne more predvideti nekega končnega zaključka o dokončnem učinku globalizacijskih procesov (Giddens v Rizman 2008, 41). Težko je torej napovedati posledice, ki bi nakazovale, kaj se lahko z nacionalnimi državami in globalno civilizacijo dejansko zgodi.

V pomenu moderne države se poimenovanje suverenosti pojavi konec šestnajstega stoletja, skupaj s pojavom države. Z njim naj bi se državna oblast označevala kot edini in izključni osebek politike. Gre za politično-pravni pojem, ki je državi z njeno organizacijo omogočil, da prevlada nad srednjeveško organizacijo oblasti, ki se je opirala na sloje in stanove ter papeštvo in cesarstvo (Mateucci 1999, 169). »Ta razvoj se je odvijal v skladu s potrebo po poenotenju in osredotočanju oblasti, da bi monopol nasilja na določenem ozemlju in nad določenim prebivalstvom združil v eni roki ter da bi tako v državi udeležil kar največjo politično enotnost in strnjeno« (Mateucci 1999, 170). Suverenost države je pravica do sprejemanja odločitev na najvišji ravni. Mateucci (1999, 170–171) suverenost preučuje iz dveh vidikov: notranjega in zunanjega. Notranji sestoji iz odpravljanja fevdalnih pooblastil, privilegijev stanov, slojev in krajevnih avtonomij – odprava družbe in izgon politike iz nje. Navzven se kaže suverenost v pristojnosti odločanja o vojni in miru – odprava razsodnika, ki bi odločal o vojni.

V našem času se je politično-pravni pojem suverenosti znašel v krizi, tako v teoretičnem (prevlada konstitutivnih teorij) kot tudi praktičnem aspektu (kriza sodobne države). Država danes ne nastopa kot edina in avtonomna. »Teza o eroziji in smrti nacionalne države ima svoje zrelišče v univerzalizaciji kapitalističnega sistema proizvodnje« (Balažic 2004, 208). Nacionalna država je nedaleč nazaj bila najpomembnejši del kapitalističnega sistema, danes pa ne zmore najti mehanizmov, ki bi bili ustrezni globalno organiziranemu kapitalu (Peterson v Balažic, 2004, 209). »Njeno krizo sestavljajo strukturni, politični in vrednotni razlogi« (Balažic 2004, 209). Po mnenju Balažica (2004, 209) strukturni razlogi izhajajo iz teze, da

kapitalizem prerašča nacionalno regulacijo, saj se strukturira globalno, ekonomska moč nacionalnih držav pa je presežena s strani transnacionalnih korporacij. »Transnacionalni korporativni kapital postavi nacionalno državo pod svoj nadzor, kar še posebej velja za mednarodne finančne institucije« (Balažic 2004, 209). Kot drugi razlog krize nacionalne države Balažic (2004, 209) izpostavi globalno politično voljo, s katero se procesi globalizacije pospešujejo. To poteka preko nosilcev politične volje, med katere prišteva vladajoče politične elite razvitega Zahoda, predstavnike svetovne finančne elite, preko vseh tistih, ki so mnenja, da procesi demokratizacije ne morajo biti omejeni na nivo nacionalne države (Balažic 2004, 209). Kot tretji razlog pa avtor navaja, da kapitalizem vsiljuje novo delovno etiko, pri čemer država izgublja vlogo v oblikovanju nacionalnega etosa in moč omejiti to. Predruženje nacionalne države v smislu »oropanja« njene socialne države ne zmorejo obvladovati celo sindikati (kateri še vedno v svoji organiziranosti na nacionalni ravni) niti država sama. Ves potek stremi k neki globalni, kozmopolitski zavesti zaščite človekovih pravic kjerkoli na svetu, ki ima pomembnejšo vlogo, kakor ohranjanje suverenosti in avtonomije nacionalne države (Balažic 2004, 210).

»Polnost državne oblasti, ki jo označuje prav suverenost, pojema, zaradi česar se je država skorajda izčrpala, njene meje pa izginile« (Mateucci 1999, 189–190). Suverenost nacionalnih držav, ki se je še pred kratkim zdela in dojemala samoumevno, je danes soočena z mnogimi izzivi, saj se je ključni atribut – oblast nad natančno opredeljenim ozemljem pod okriljem globalnih sprememb močno spremenil. Učinki globalizacije in njenih procesov na suverenost in avtonomijo nacionalne države so vidni predvsem v sledečih vidikih. V današnjem času sta suverenost in avtonomija razumljena kot »pogajalska aduta, ki ju nacionalne države uporabljajo v procesih politične deliberacije v internacionalnih in transnacionalnih organizacijah« (Rizman 2008, 42). »Nacionalne države znotraj svojega ozemlja še vedno izvajajo svojo suverenost in avtonomijo, vendar se pri tem ne omejujejo samo na notranji politični prostor, temveč – ne da bi se tema dvema atributoma odrekli – poskušajo pomemben del svojih nacionalnih interesov uveljavljati tudi v kompleksnih sistemih regionalnega odločanja« (Held v Rizman 2008, 42). Torej, nacionalne države še vedno posedujejo svojo suverenost in avtonomijo, vendar ju »uresničujejo« na drugačen način, kot so jo uresničevale pred nastopom globalizacije in njenih procesov. Redefinicija suverenosti in avtonomije se torej kaže v načinu delovanja nacionalne države, saj globalizacijski procesi prinašajo delovanje nacionalnih držav v transnacionalnih in globalnih dimenzijah.

»Po nastopu globalizacije stvari niso več takšne, kakršne so bile pred njo« (Rizman 2008, 42). Held (v Rizman 2008, 42) novo nastalo stanje človeške družbe gleda s perspektive treh različnih teoretičnih pogledov, ki sem jih že bolj podrobno pojasnila v prejšnjih poglavjih. Gre za poglede globalistov, tradicionalistov in reformistov. Globalisti spremembe, ki načenjajo substanco in vodijo k zmanjševanju vpliva nacionalnih držav, pripisujejo ekonomskim in političnim spremembam. Globalisti so mnenja, da dosedanji upravljavci države izgubljajo na moči, saj se spreminjajo v prevzemnike odločitev, namesto da bi delovali v smeri sprejemalcev odločitev. Tradicionalisti pa po drugi strani vidijo globalizacijske procese kot dejavnike, ki nacionalni državi krepijo moč, saj se le-ta na globalizacijo odziva tako, da vzpostavlja nove (para)državne institucije, ki ji pomagajo prenašati globalizacijske spremembe (Held v Rizman 2008, 42). Transformacijski vidik pa zavzema stališče, da globalizacija s svojim produciranjem drugačnih, novih ekonomskih in političnih pogojev dejansko vzpodbuja transformacijo konstitutivne moči države (Held v Rizman 2008, 42). Globalna politika po tem pogledu prestopi okvire nacionalne države, kar za nacionalno državo posledično pomeni spremembo družbeno-teritorialnega konteksta, njene narave in oblike delovanja (Held v Rizman 2008, 42).

Nobena od teoretičnih šol ne zavrača redefinicije suverenosti in avtonomije nacionalne države v celoti, se pa vsaka od njih bolj osredotoča na njim pomembne vidike. Vse tri pa vidijo, da gre za globalizacijo sodobne države, da politika postaja čedalje bolj transnacionalna in globalna (Rizman 2008, 42).

Suverenost držav je po Heldu preučevana skozi štiri neskladnosti, ki potekajo med nacionalno državo in sodobnimi procesi globalizacije (Held v Pikalo 2003, 112). Prvo neskladje se kaže na ravni svetovnega gospodarstva, med formalno oblastjo države in dejansko strukturo svetovnega gospodarstva (Held v Pikalo 2003, 112). Številni ekonomski procesi so se zelo hitro na številnih področjih internacionalizirali. Gre predvsem za področja telekomunikacije, proizvodnje in trgovine. Med vsemi temi pa še najbolj izstopajo finančni tokovi. Held zagovarja tezo, da gre za spodjedanje meja med sedaj ločenimi nacionalnimi trgi, kar je posledica tehnološkega napredka v prometni infrastrukturi in telekomunikacijah. Held zaključí, da internacionalizacija financ, proizvodnje in drugih ekonomskih virov nedvomno zmanjšuje sposobnost držav, da bi lahko odločale o lastni gospodarski prihodnosti (Held v Pikalo 2003, 112). Navedeno vodi v zmanjševanje avtonomnosti držav. Drugo neskladje se kaže na ravni mednarodnih organizacij, pri čemer gre za neskladje med teorijo suverene

države in sodobnim globalnim sistemom, katerega del sestavljajo mednarodni režimi in organizacije (Held v Pikalo 2003, 112). Rezultat nastajanja novih oblik političnega združevanja Held vidi v hitrem širjenju transnacionalnih vezi. Število vladnih in nevladnih mednarodnih organizacij se je zelo povečalo. Vse to pa ponazarja, da se je način odločanja o problemih, ki so globalne narave, spremenil na način, da so poleg držav v procesih odločanja vpletene mednarodne vladne in nevladne organizacije ter režimi. Heldovi zaključki nakazujejo, da se je spremenil način odločanja v svetovni politiki, kar posledično pomeni tudi spremembe v načinu odločanja na ravni suverene države. Tretje neskladje se kaže na ravni mednarodnega prava, ki je preko novega sistema pravne regulacije vplival na posameznike, na vladne in nevladne organizacije (Held v Pikalo 2003, 113). Held poudari, da je mednarodno pravo nad pravom suverenih držav, kljub temu da med njimi ni prisilnih izvršilnih ustanov. Četrto neskladje je na ravni hegemonskih sil in blokov, pri katerem gre za neuskkljenost med idejo nacionalne države kot avtonomnega strateškega vojaškega dejavnika in razvojem globalnega sistema, v katerega sodijo velike sile in bloki, ki zmanjšujejo avtoriteto in integriteto držav. Posledica tega je, da imajo nekatere države, ki so del blokov in velikih sil, večji vpliv kot druge. Članstvo v blokkih in zvezah za ene države pomeni zmanjševanje njihove avtoritete in integritete, za druge pa pomeni povečanje vpliva (Held v Pikalo 2003, 111–113).

Liberalno demokratska država je s tega vidika prikazana kot nesposobna preživeti v globalni skupnosti. V pogojih globalizacije je koncept suverenosti ljudstva popolnoma nefunkcionalen, saj nanj delujejo vedno močnejše in številčnejše ekonomske, finančne, vojaške in ostale povezave. Največji vpliv pri odločanju postavljajo transnacionalne korporacije, vojaški bloki in mednarodne organizacije. Procesi, ki najbolj vplivajo na zmanjšanje sposobnosti uveljavljanja suverenosti nacionalnih držav v globalni skupnosti, se kažejo v načinu, s katerim procesi ekonomske, politične, pravne in vojaške soodvisnosti dejansko spreminjajo zmožnosti liberalno demokratske države. Prav tako je sposobnost liberalno demokratske države in njenega reguliranja v upadu. Regionalna in globalna soodvisnost tako oblikujeta vrsto medsebojno povezanih političnih odločitev in rezultatov med državami in državljani na način, da spreminjajo naravo in dinamiko nacionalnih političnih sistemov (Held v Pikalo 2003, 114). Spremembe kulturne in politične identitete pa spodbujajo mnoge regionalne in globalne skupine ter gibanja do zaključka o nacionalni državi kot o odgovornem in reprezentativnem sistemu moči (Held v Pikalo 2003, 114).

»Iz zgodb liberalnodemokratske države soočene z modernim globalnim sistemom izhajajo, da je suverenost (avtonomija), tako de-jure kot de-facto omejena« (Pikalo 2003, 114). Domneva o nezmožnosti preživetja liberalnodemokratske države v sistemu soodvisnosti – globalnem sistemu pa velja le v primeru, če se država obravnava ločeno od kapitalističnega sistema proizvodnje (Pikalo 2003, 114–115).

Odnos med globalizacijo in suverenostjo je različen in prav tako močno pogojen od različnih definicij suverenosti (Svetličič, 2004, 132). Tradicionalno pojmovana suverenost države kot popolnoma avtonomne v delovanju na lastnem ozemlju se z globalizacijo in njenimi procesi definitivno spremenjena. V takšni obliki nacionalne države danes suverenosti nimajo več, vendar to ne pomeni, da je država ostala popolnoma nemočna (Scholte v Svetličič 2004, 132). Pri mednarodnih trgovinskih sporazumih, torej sporazumih, ki omogočajo dostop na trg, bi bilo popolnoma mogoče, da bi lahko prišlo do konflikta med notranjo in zunanjo suverenostjo (Svetličič 2004, 113). Države se s temi sporazumi »zvežejo« podrejenemu položaju in dejansko omejijo doseg državne politike (Svetličič 2004, 132). Če bi na to gledali tradicionalno, bi z gotovostjo rekli, da je suverenost držav ogrožena. Vendar pa se je v procesih globalizacije in njenih pritikov koncept že zelo spremenil in se prilagodil v novo nastalem svetu soodvisnosti.

5.3 Vloga države v procesih globalizacije

V današnjem času, ko ima proces globalizacije nedvomno velik vpliv, države ni mogoče podati kot akterja, ki izgublja na moči ali celo izginja (umira). Njeno vlogo je potrebno gledati z vidika redefinicije oziroma spreminjanja. »Vloga države se redefinira, rekonceptualizira« (Fray v Svetličič 2004, 129).

Konec države, ki jo vidijo klasične definicije države, v današnjem času ne pomeni njenega konca, ampak možnost nastanka njenih novih vlog. Zmanjševanje klasičnih funkcij nacionalne države je izraz gospodarstva in geopolitike (Mitchel in Russell v Rizman 2008, 30).

Nacionalne države in njihova moč v procesu globalizacije po mnenju Ferfile (2007, 296) ne bodo izginili, ampak se vloga nacionalne države redefinira na številnih področjih:

- globalizacija ne izriva, temveč spreminja nacionalno politiko, predpostavlja se delovanje nacionalnih institucij preko upravljavskih in regulatornih sistemov, globalno upravljanje pa naj bi služilo kot nadgradnja močne in učinkovite nacionalne države;
- nacionalne države na vseh področjih razvijajo nove načine oblikovanja politik, le-te pa se čedalje bolj povezujejo v regionalna in globalna omrežja;
- procesi oblikovanja novih mednarodnih norm in pravnega reda postavljajo nacionalne države vse bolj na mednarodno prizorišče, mednarodna pravila in kriteriji pa služijo za merjenje njihove legitimnosti;
- od zunaj, posebej s strani mednarodnih nevladnih organizacij, so podprti tudi procesi demokratizacije in urejanja tržnega gospodarstva.

Adam Smith (v Svetličič 2004, 126) ugotavlja, da trg ni le kraj trgovanja, temveč, »da je trg vsa družba, je političen, sociološki koncept in ima kot tak ekonomske razsežnosti«. Državo poimenuje kot liberalno, a hkrati poudari, da mora biti dejavna pri varovanju konkurence in boju proti monopolom. Trg ni samo rezultat spontanil sil, gre za človeško stvaritev, ki jo upravljajo vlade in vse bolj tudi mednarodne organizacije (Svetličič 2004, 127). Globalizacijo vidi kot rezultat delovanja trga in držav. Clark (v Svetličič 2004, 127) trdi, da so globalizacijo izoblikovale in izvajale najmočnejše države za svoje potrebe.

Pogledi na vlogo nacionalne države v procesih globalizacije niso enoviti. Weissova (v Svetličič 2004, 127) razvrsti odnos med globalizacijo in vlogo države v štiri skupine:

- močna globalizacija, zmanjšanje moči države;
- močna globalizacija, vendar se moč države ne spremeni;
- šibka globalizacija, močan proces internacionalizacije, vloga države se po obsegu delovanja zmanjša;
- šibka globalizacija in močna internacionalizacija, moč držav se prilagaja, razlike se krepijo.

Weissova je mnenja, da je najbolj podprta teza o šibki globalizaciji in močni internacionalizaciji ter zmanjšani vlogi države po obsegu delovanja. Kot glavni razlog za to izpostavi oslABLJENJE vloge države v makroekonomskem upravljanju s strani notranjih in zunanjih (globalizacija) vzrokov (Weiss v Svetličič 2004, 127). Se pa strinja tudi s četrto tezo, ki poudarja razlike med sposobnostmi držav in na kakšen način svetovno internacionalizirano

gospodarstvo krepi in ne odpravlja razlik med državami. Države skozi ta vidik niso manj pomembne, temveč čedalje bolj, morale pa se bodo prilagajati v gospodarski sferi, odgovarjati na nove izzive v zvezi s suverenostjo in avtonomijo, saj globalizacija ne učinkuje enako na vse države (Weiss v Svetličič 2004, 128).

Tudi na področju mednarodnega prava mora nacionalna država delovati v spremenjenih pogojih. Gre predvsem za področje reguliranja nacionalno-nadnacionalnih problemov, med katere spadajo vojni zakoni, zločini proti človeštvu, okoljski zakoni in človekove pravice (Held in McGrew v Rizman 2006, 19). Mednarodno pravo v teh primerih ne dopušča nacionalnim državam, da bi imele absolutno oblast nad državljani in bi v svojih pristojnostih z njimi ravnala, kot bi želela (Held in McCrew v Rizman 2006, 19).

Globalizacija ima nedvomno velik vpliv na nacionalno državo, kot jo poznamo danes. Vse njene prvotne stratifikacije o moči in vlogi globalizacija s svojimi procesi definitivno spreminja, ne moremo pa z gotovostjo reči, da jo popolnoma oslabi. »Res pa je, da so danes države manj avtonomne, da imajo manj izključnega nadzora nad ekonomskimi in družbenimi procesi na svojem ozemlju in da so manj sposobne vzdrževati nacionalno raznolikost in kulturno homogenost« (Hirst in Thompson v Svetličič 2004, 128).

5.4 Nacionalna država in regionalizacija

»Posledice globalizacije, kot sklopa ekonomskih teženj, so za politiko katerekoli nacionalne države nepredvidljive« (Gamble 2005,49). Na tem mestu se pojavlja vprašanje, ali nacionalni državi članstvo v regionalnih gospodarskih povezavah pomaga ali jo ovira pri prilagajanju v globalizacijskih procesih. Dejstvo je, da nacionalne države širom sveta doživljajo pritisk po udeležbah v različne oblike regionalnega ekonomskega povezovanja. Primer, ki ga lahko najdemo v Evropi, je pojav Evropske unije. Vendar se v sklopu tega v družboslovnih razpravah kljub temu pojavljajo vprašanja, kako ta širitev oziroma povezovanja dejansko vplivajo na delovanje nacionalne države. Nasprotniki tovrstnih širitvev so naklonjeni povezovanju zato, ker ne želijo izgubiti ugodnosti, ki jih tovrstne širitve nudijo, nasprotujejo pa migraciji delovne sile. Tisti, ki nasprotujejo širitvi, pa se bojijo, da bi v končni fazi prišlo do nastanka neke evropske super države, kajti takšna država bi po njihovem mnenju delovala proti globalizaciji zaradi svoje narave centraliziranosti in protekcionizma (Gamble 2006, 50). Zagovorniki projekta Evropske unije vidijo širitev in poglobljanje kot zaželeni cilj v smislu vzpostavljanja učinkovitih nadnacionalnih in subnacionalnih ravni upravljanja, saj le-te

ustvarijo tip netržnih institucij, ki posledično združujejo evropsko gospodarstvo in prinašajo blaginjo ter visoke dobičke. Regionalizacija se v takem vidiku osmišlja kot nujna, saj daje nacionalnim državam zadostne zmogljivosti, da se lahko primerno odzivajo na globalizacijo in njene procese, ki vplivajo na njihovo gospodarstvo.

Na drugi stani nasprotniki evropske ideje ne sprejemajo globalizacije in regionalizacije, zato so njihove politike v praksi zaščitniške in zaprte za »zunanji svet«. Na globalnem trgu je povezovanje nacionalnih suverenosti nujno, posledično pa medsebojna odvisnost ustvarja probleme, ki niso več rešljivi samo na nacionalni ravni (Gamble 2006, 50).

Tudi zunaj Evrope delujejo politični argumenti v prid regionalističnim projektom. Problem razvijanj regionalnih povezovanj zunaj Evrope pa se kaže med državami nasploh ali državami v središču in na obrobju. Najbolj viden primer tovrstnega neravnovesja se vidi v položaju Združenih držav Amerike, kjer se kažejo razlike med razvitim severom in manj razvitim jugom. Enak primer se navaja tudi za vzhodno Azijo, na primer Kitajske in Japonske, nasproti ostalim državam (Gamble 2006, 50–51). Kljub regionalizaciji se ekonomska – politična moč kopiči centralno le v vodilnih državah v regiji, medtem ko satelitske države ne zmorejo pridobiti dovolj ekonomske moči, da bi lahko sledile hitremu razvoju na nacionalni ravni in na ekonomskem področju.

Koliko in na kakšen način je h krepitvi in zmanjšanju nacionalne moči posamičnim nacionalnim država pripomogla globalizacija s svojimi procesi, ni mogoče govoriti na splošno. Rizman (2008, 43–44) preučuje dogajanje znotraj Evropske unije preko modelov umeščanja nacionalnih držav v nastalo skupnost. Gre za modele Evropa nacionalnih držav, Federalna Evropa in Evropa regij (Rizman 2008, 43).

Model Evrope nacionalnih držav deluje na načelu spoštovanja in tradiciji razumevanja mednarodnih odnosov, v katerem nacionalna država ohranja notranji in mednarodni red. Institucije znotraj nacionalnih držav služijo kot sredstvo navezovanja državljanov na svojo nacionalno državo, to pa ohranja državo stabilno in odporno na globalizacijske šoke. Ta model združevanja poudarja, da je v Evropski uniji zaželeno in potrebno krepiti vlogo nacionalnih držav. To stališče je podprto s tezo o omejitvi Evropskega parlamenta pri posegih v procese odločanja na nacionalni ravni. Hkrati je potrebno omejiti moč Evropske komisije, da se poslužuje sredstev, ki ogrožajo avtonomijo in suverenost nacionalnih držav. Prav tako bi

se Evropsko sodišče moralo prilagoditi nacionalni zakonodaji pri uveljavljanju direktiv Evropske unije. Svet ministrstev pa bi moral vse odločitve sprejemati soglasno. Delovanje tega modela izpostavlja demokratični deficit na ravni EU, kajti ločene teritorialne suverenosti pravzaprav otežujejo izvajanje demokracije na transnacionalni ravni. Model pa prav tako izpostavlja problem v odsotnosti učinkovite in enotne obrambe EU pred tveganji globalizacije (Rizman 2008, 43).

Model Federalne Evrope opisuje vzpostavitev novih reprezentativnih institucij na ravni EU, kot odgovor na problem demokratičnega deficita (Rizman 2008 43). Ta model preferira vzpostavitev izvoljenega zakonodajnega telesa in vlade na ravni EU napram posamičnim nacionalnim državam. S to vzpostavitvijo bi države članice EU izgubile pravico do izstopa iz EU ali vodenja neodvisne zunanje in obrambne politike (Rizman 2008, 43). Ta model tudi ne podpira ohranitve suverenosti posamičnih nacionalnih članic EU. Model deluje kot zmanjševanje lastne suverenosti članic, saj omogoča prenašanje njihovih pristojnosti na raven EU. Še vedno pa daje članicam pravico do veta v primeru odločitev, s katerimi posamične članice ne soglašajo (Rizman 2008, 43). Neka formalna suverenost članic se ohranja preko Evropskega sodišča in Evropskega parlamenta, saj jim na ta način daje pravico do soodločanja. Kot primer učinkovitega odgovora na globalne grožnje omenjeni model ponuja in dopušča ustanavljanje močnih evropskih ustanov, ki delujejo kot demokratične strukture, ki na nadnacionalni ravni in enotno podajajo odgovor na grožnje. Bolj federalno oblikovan model EU bi predstavljal preveliko centralizacijo, za katero se smatra, da bi delovala preveč v prid političnim elitam in nadnacionalnim centrom moči in ne toliko v prid interesom državljanov Evropske unije (Rizman 2008, 43–44).

Evropa regij se pojavlja kot odgovor na nevarnosti centralizacije politične moči Evrope, hkrati pa tudi kot opozori na nevarnost nacionalizma, ki je »posledica« državocentrične organizacije posamičnih članic EU. Model podaja ustroj dveh centrov politične moči; Osrednje evropske ustanove in subnacionalne regije. Ta model daje prednost lokalnim oblikam participativne demokracije nad nacionalnimi ustanovami, kar pomeni, da bi na tak način suverenost držav izgubila ključni atribut demokratičnega ustroja, ki predstavlja izvrševanje demokracije od spodaj, v korist demokracije, ki se vzpostavlja na regionalni ravni. Po tem modelu bi bilo potrebno skonstruirati Svet ministrstev v Svet subnacionalnih regij in držav, ki bil deležen statusa drugega doma v Evropskem parlamentu (Rizman 2008,

44). Tako bi se lahko na nek način doseglo, da se legitimnost evropske institucije, kot je Evropski parlament, še bolj približa ljudem (Rizman 2008, 44).

Vsi trije predstavljeni modeli omogočajo določen spekter suverenega delovanja posameznih nacionalnih držav v EU. Za vsakega od modelov nacionalna država predstavlja enega od pomembnih akterjev. Koliko je posamična nacionalna država sposobna delovati in participirati v kateremkoli modelu, je odvisno od politične kulture države ali regije. Vsi trije modeli kljub predvidevanju na vsak način drugačnega delovanja v razmerju nacionalno/nadnacionalno državo pozicionirajo v vlogo pomembnega akterja globalizacijskih procesov. Hkrati pa nacionalno državo postavljajo v pozicijo prestrukturiranja svoje lastne suverenosti in avtonomnosti, ki delujejo v prid nadnacionalne ravni. Pri tem pa še vedno ne smemo zanemariti pomembnosti nacionalne države kot močnega akterja, kjer se v prvi vrsti vzpostavljajo demokratične odločitve, ki nadnacionalnim institucijam dejansko omogočajo svoje lastno delovanje. Gre za vzajemno delovanje nadnacionalnih direktiv in nacionalne produkcije. Delovanje na ravni EU in razmerja nacionalne države – nadnacionalne institucije dokazujejo, da je nacionalna država pomemben akter, vendar v tem konceptu vstopa v demokratično okolje v spremenjeni obliki svojega primarnega delovanja. Nacionalne politike so postale primorane delovati v globalnem, regionalnem sistemu upravljanja in se temu primerno morajo tudi odzivati (spoštovanje direktiv EU, poseganje institucij v suverenost nacionalne države). To pa še ne pomeni, da se njihova suverenost izgublja, ampak gre zgolj za transformacijo na način prenosa na višji nivo, kjer naj bi sistem še vedno deloval v smeri zagotavljanja boljše kohezivnosti in uspešnejšega skupnega delovanja na globalni ravni.

Posamična država članica bi potemtakem, da bi si zagotovila suverenost in na nek način varnost, samozadostnost in posledično moč uveljavljanja svojih interesov na globalni ravni, morala imeti močne temelje v lastnem razvoju, gospodarstvu, tehnologiji in diplomaciji, saj se le tako lahko izogne biti tretje-razredna satelitska država, ki je zgolj prostor za uveljavljanje interesov večjih, stabilnejših, prodornejših članic EU.

»Tako procesi globalizacije kot tudi – v ožjem pomenu – procesi evropeizacije ne govorijo v prid slabljenja suverenosti in avtonomije nacionalnih držav« (Rizman 2006, 18). Geopolitične vloge nacionalnih držav so se v procesih globalizacije po mnenju Rizmana celo okrepile (Rizman 2006, 18). Čeprav ostaja na ravni EU moč institucij nespremenjena, to ne poteka na

način zmanjšanja moči nacionalnih parlamentov le-ti so skozi proces evropeizacije prišli do povečanega vpliva na politiko, ki je prej delovala in se proizvajala znotraj EU (Rizman 2006, 18). Goodman (v Rizman 2006, 18) proces povezovanja nacionalne demokracije z evropskimi integracijskimi procesi vpelje na raven ustanovitve »kozmpolitskega nacionalizma«.

5.5 Neenakomeren vpliv globalizacije na države

Giddens meni, da je količina vpliva posamezne države v sferi globalnega političnega reda, odvisna od gospodarske in vojaške moči države (Giddens v Rizman 2008, 41). Svetličič (2004, 129) pa poudarja, da se spremembe v vplivu držav kažejo predvsem v spremembi in vplivu moči posameznih akterjev – države so manj vplivne posamično in bolj skupinsko. Avtonomija držav je pod pritiski globalizacije seveda bolj pod udarom, ampak države pri tem še vedno ostajajo pomemben akter z vidika lokalnega upravljanja in ohranjanja identitete (Svetličič 2004, 131).

»Globalizacija ogroža suverenost, stabilnost in demokracijo« (Svetličič 2004, 131). Globalizacija je s svojimi procesi tako načela temelje mednarodnega reda, ki ga je leta 1648 podala vestfalska mirovna pogodba (Rizman v Svetličič 2004, 131). Avtonomija držav je s krepitvijo globalizacije čezdalje bolj »izzvana«, čeprav države ostajajo še vedno pomembne tudi v današnjem času z vidika lokalnega upravljanja in ohranjanja identitete (Rizman v Svetličič 2004, 131). Odzivi nacionalnih držav na globalizacijo in njene učinke pa so seveda različni od države do države. Vsaka na svoj način oblikuje svoje strateške odločitve, ki jih sestavlja več med seboj prepletenih ravni (institucije, instrumenti, ocenjevanje doseženih ali nedoseženih rezultatov). Načine, kako se nacionalne države odzivajo na globalizacijo Grande in drugi (v Rizman 2008, 47) strnejo v pet izbir: ali pasivno sprejemajo zunanje spremembe, ali države selektivno izkoristijo zunanje šoke, bodisi se agresivno upirajo na domačem terenu, ali pa se agresivno upirajo na mednarodni ravni, ali pa celo sledijo uporabi zunanjih izzivov pri izvajanju inovativnih notranjih reform (Grande in drugi v Rizman 2008, 47). Teritorialna dimenzija pa ponuja še dodatne strateške izbire. Gre za strategije odzivanja, ki temeljijo na sodelovanju z zunanjimi igralci (mednarodni sporazumi, vzpostavljanje mednarodnih režimov), s prostovoljnim vključevanjem v nadnacionalne organizacije in s prostovoljno decentralizacijo in regionalizacijo v notranjem prostoru (Rizman 2008, 47).

Seveda pa je v teh pogledih in načinih odzivanja definitivno vse odvisno tudi od položaja države. »Položaj majhne države je bistveno drugačen kot velike« (Svetličič 1996, 336). Procesi globalizacije tako različno vplivajo na suverenost in avtonomijo velikih držav v primerjavi z majhnimi državami. Najbolj je pod udarom avtonomija malih držav, saj so te bolj soodvisne oziroma odvisne od dogajanja v svetu (Svetličič 2004, 131). Hedetoft (v Rizman 2008, 49) pomembne operative lastnosti majhnih držav razdeli po sledečih karakteristikah: ranljivost, odprtost, potreba po varnosti, deluje z omejenimi resursi moči in s prilagodljivostjo. Omejitve majhnih držav se vidijo predvsem v delitvi med njeno realno in formalno suverenostjo (Hedetoft v Rizman 2008, 49). Hedetoft (v Rizman 2008, 49) poudarja, da globalizacija hkrati oži in povečuje prostor za delovanje in prilagajanje majhnih držav, to je predvsem odvisno od političnih izbir, katere omogoči suverenost, prav tako je to odvisno od transnacionalnih povezav, na katere nacionalna država veže svoje nacionalne interese. Majhne države tako ne morejo razpolagati bodisi z nekimi zajamčenimi prednostmi, bodisi šibkimi stranmi pred globalizacijo in njenimi procesi zaradi svoje majhnosti (Hedetoft v Rizman 2008, 49). Lahko pa se poslužijo dovolj fleksibilnih načinov v konfrontaciji z globalizacijo in si na tak način s pravim pristopom odprtosti ali zaprtosti dejansko prilastijo predvsem pozitivne učinke globalizacije.

Regionalna povezovanja učinkujejo pozitivno na velike in majhne države. Velike države imajo v tovrstnih povezovanjih moč sprejemanja političnih odločitev, sklicujoč se na svojo suverenost, da lahko izstopijo iz večinsko dogovorjenih odločitev. Največ tovrstnih manevrov si je v EU izborila Velika Britanija.

Države, majhne in velike, imajo še vedno na razpolago ogromno instrumentov s katerimi delujejo in upravljajo svoje politike v sodobnem globaliziranem svetu. S svojim delovanjem prav tako na nek način pripomorejo k oblikovanju končnih učinkov globalizacije in njenih procesov na svojih lastnih ozemljih. Je pa res, da vse te instrumente velike, močne države bolj izkoriščajo kot majhne države, saj še vedno delujejo z relativno večjo močjo kakor majhne države.

Majhne države imajo v primerjavi z velikimi tudi drugačen odnos do svoje suverenosti. Milanovič (v Svetličič 2004, 133) meni, da dajejo velike države poudarek višji ravni suverenosti, majhne pa težino pripisujejo blaginji. Majhne države se morajo »odpirati« v svet, saj lahko edino na tak način zagotovijo blaginjo. Takšnemu mnenju se pridružuje tudi Casella

(v Svetličič 2004, 133), ki vidi, da manjšim državam širjenje trga pomeni veliko večjo pridobitev kot velikim državam, saj velike države bolj sovpadajo s prednostmi, kot so večja tržna moč, pozitivni učinki izboljšanja menjave, povečanje konkurenčnosti, boljše možnosti za tehnološki napredek.

Na splošno bi lahko pritrdili, da ne glede na neenakomerne učinke globalizacije nacionalna država in globalizacija nista v konfliktu, saj učinki globalizacije ne delujejo v smeri, ki bi nacionalnim državam napovedovala »odmik« (Rizman 2008, 51). Nacionalne države se v teh procesih definitivno spreminjajo v primerjavi s svojimi funkcijami delovanja, ki so jih imele v preteklosti. Njihovo preoblikovanje se kaže predvsem v nalogah, ki so jim dodeljene v postvestfalskem obdobju: nacionalne države morajo skupaj s svojimi dosedanjimi funkcijami okrepiti tudi globalne funkcije, »modernizirati« morajo socialno državo glede na spremenjeni globalni ekonomski kontekst, močno je spremenjen način ohranjanja varnosti in vojne ter spoštovati morajo veliko število mednarodnih sporazumov (Scholte v Rizman 2008, 51).

»Zaenkrat ni videti kakšnega prepričljivega konkurenta vlogi nacionalnih držav kot primarnega igralca na področju notranje-domače in zunanje politike. Ta še naprej ostaja najbolj pomemben instrument v globalni politiki. Seveda ne edini igralec, vendar igralec, ki se mu pridružujejo tudi drugi in predvsem novi igralci« (Keohane in Nye v Rizman 2008, 51). Čas globalizacije torej bazira na medsebojnem vplivanju in sodelovanju več akterjev, med katere sodijo poleg nacionalnih držav tudi multinacionalne družbe, nevladne in neprofitne organizacije, kar nakazuje na veliko bolj kompleksno politično upravljanje, kot je obstajalo v preteklosti.

V tem poglavju sem razpravljala o nacionalni državi in njeni vlogi v globalizacijskih procesih. Iz napisanega lahko vidimo, da se vloga nacionalne države v procesih globalizacije gotovo spreminja, sploh če primerjamo sodobno nacionalno državo s klasičnimi karakteristikami. Proces globalizacije so spremenili tradicionalne oblike nacionalnih držav, predvsem suverenost in avtonomijo nacionalnih držav. Nacionalne države so vključene v regionalne in svetovne režime, ki imajo nad državami določeno avtonomijo, saj nacionalne države del svoje suverenosti prenašajo na nadnacionalne institucije in tako ne upravljajo več samo v sferi teritorialnih nacionalnih vlad. O popolni izgubi suverenosti bi lahko govorili le v primeru, če nanjo gledamo s tradicionalnega vidika. Današnji čas pa je prinesel nacionalni državi novo vlogo in obliko suverenosti, suverenost se je redefinirala – nacionalne države jo prenašajo na

druge nadnacionalne suverenosti, vendar še vedno na nek način upravljajo z njo. Država še vedno ohranja svojo suverenost, vendar na drugačen način in z drugačnim razumevanjem. Globalizacija ne povzroča odmiranja nacionalne države oziroma nezmožnosti delovanja nacionalne države v svetovnem sistemu, saj so nacionalne države še vedno ključni akterji pri oblikovanju mednarodne skupnosti. Spremenila se je vloga nacionalne države kot ključne nosilke suverenosti in avtonomije ter spremenil se je način državnega upravljanja. Globalisti globalizacijske spremembe, ki vodijo v zmanjševanje vpliva nacionalne države, pripisujejo ekonomskim in političnim spremembam, saj države niso več tiste, ki odločitve sprejemajo, temveč so tiste, ki odločitve le prevzemajo. Tradicionalisti pa vidijo globalizacijo in njene procese kot tiste, kar nacionalnim državam krepijo moč, saj se na vplive globalizacijskih procesov odzivajo na način, da vzpostavljajo nove (para)državne institucije, ki jim pomagajo pri uveljavljanju in prenašanju globalizacijskih sprememb. Transformacionisti pa v globalizaciji vidijo vzpodbujanje transformacije konstitutivne moči nacionalne države.

6 ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem razpravljala o pojmu globalizacije, njenih procesih in vplivu le-teh na delovanje oziroma spreminjanje vloge nacionalne države, ki deluje v sodobnem globaliziranem svetu in je pod močnim vplivom globalizacije in njenih procesov.

S spremembami, ki jih prinaša globalizacija, predvsem na gospodarskem področju, so države postale precej bolj odprte in posledično izzvane, da nadzirajo svoje lastno gospodarstvo. Poglavitni razlog za odprtost pa leži v povezanosti svetovnega gospodarstva. Nov svetovni globalizirani red in globalni trg zajemata tudi nove akterje na svojem prizorišču – mednarodne institucije, mednarodne organizacije, banke, transnacionalna podjetja, ki vzpostavljajo nove sisteme moči. Pa vendar kljub vsem tem akterjem države še vedno ostajajo pomemben akter globalizacijskih procesov.

Globalizacija in nacionalna država delujeta vzajemno, kar posledično pomeni, da država še vedno obstaja in se ne odmika iz sfere globaliziranega, sodobnega sveta, tako kot napovedujejo neoliberalistične teorije. Kljub pomembnosti trga v globalnih procesih država še vedno ostaja pomemben akter. Močno je na udaru suverenost in avtonomija nacionalnih držav, saj klasične teorije še vedno kot najpomembnejši vidik suverenosti izpostavljajo najvišjo, absolutno in nedeljivo oblast, kar seveda nacionalni državi daje tudi moč in veljavo. Nacionalna država, ki pa deluje pod pritiski globalizacijskih procesov in se znajde kot akter v mednarodnem okolju, kjer seveda ni sama, pa mora svoje delovanje prilagoditi, če želi še vedno operirati s svojo suvereno politično voljo. Nacionalne države se v notranjem in mednarodnem pogledu skušajo prilagajati svetovnim modelom državne organiziranosti. Nacionalne države ne izginjajo, so pa vse bolj vpete v kompleksno razmerje odnosov, ki nastajajo v svetovni družbi, kjer mora biti nacionalna država še vedno dejavna in zagotoviti varovanje konkurence ter se boriti proti monopolom. Mednarodno sodelovanje je pričelo zmanjševati tradicionalno moč suverenih držav, največji vpliv na slabljenje predstavljajo nadnacionalne skupnosti, saj je njihov fokus usmerjen k omejevanju notranje in zunanje suverenosti držav članic. Nacionalna država torej del svoje suverenosti prenese na nadnacionalne institucije, vendar je še vedno zmožna operirati s svojimi nacionalnimi politikami na svojem teritoriju. Nacionalne države v globaliziranem svetu še vedno

posedujejo svojo suverenost in avtonomijo, vendar z njima upravljajo na drugačen način, kot so pred nastopom globalizacije.

Vloga države v sodobnem globaliziranem svetu se torej spremeni v primerjavi s tradicionalnimi pogledi na delovanje nacionalne države. Globalizacija spreminja nacionalno politiko, saj so nacionalne države vpete v sisteme medsebojnih povezanosti z nadnacionalnimi upravljavci, kjer nadnacionalne institucije s svojimi regulativami in v svojem delovanju stremijo k nadgradnji močne in učinkovite države. Nacionalne države tudi razvijajo povsem nove načine oblikovanja politik in se čedalje bolj povezujejo v regionalna in globalna omrežja. Vsa ta povezovanja na nek način ustvarjajo še vedno močno nacionalno državo, saj si tako pridobivajo zadostno zmogljivost za primerno odzivanje na globalizacijske pritiske, ki vplivajo na gospodarstvo nacionalne države. Regionalna povezovanja so dober pokazatelj, da je nacionalna država še vedno pomemben akter, vendar v tem kontekstu vstopa v demokratično okolje s spremenjeno obliko svojega primarnega delovanja. Nacionalne politike se morajo v regionalnem sistemu upravljanja tudi primerno odzivati, torej nacionalne države morajo spoštovati nadnacionalne direktive in dopustiti, da nadnacionalne institucije posegajo v njihovo suverenost. Kar pa še zdaleč ne pomeni, da nacionalne države v tem kontekstu izgubljajo svojo moč, ampak gre zgolj za transformacijo načina delovanja le-teh, saj del svoje suverenosti prenesejo na višji nivo. Vpliv in moč nacionalnih držav v globaliziranem svetu je različen, saj majhne države delujejo v popolnoma drugačnem položaju kakor velike države. Majhne države so bolj odvisne od dogajanja v svetu, so tudi bolj ranljive in bolj potrebujejo varnost kakor velike države. Majne države delujejo z omejeno močjo in se posledično tudi bolj prilagajajo. Regionalna povezovanja pa pozitivno učinkujejo tako na velike kot na majhne države. Velike posedujejo celo tolikšno moč, da lahko od določenih političnih odločitev in dogovorov izstopijo.

Osrednja teza diplomskega dela je bila, da ni mogoče enoznačno trditi, da nacionalna država izgublja na svoji moči. Tezo lahko popolnoma potrdim, saj po raziskovanju v različnih družboslovnih razpravah lahko zaključim, da globalizacija nacionalno državo gotovo spreminja, nikakor pa je ne slabi toliko, da bi lahko izgubila na svoji moči. Nacionalna država v sodobnem globaliziranem svetu deluje popolnoma drugače, kot je delovala pred nastopom globalizacije. Če želi uspešno delovati, mora torej delovati v spremenjeni obliki, saj je vpeta v zelo kompleksen odnos, kjer pa še vedno zaseda pomembno mesto akterja v mednarodnem okolju.

7 LITERATURA

1. Amoore, Luise, Richard Dodgson, Barry K. Gills, Paul Langley, Don Marshall in Ian Watson. 1997. Overthinking »Globalisation«: Resisting The Teleological, Reclaiming The »Political«. *New Political Economy* 2 (1): 179–195.
2. Balažic, Milan. 2004. Globalizacija in nacionalna država. V *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*, ur. Milan Brglez in Drago Zajc, 199–212. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
3. Baylis, John in Steve Smith. 2007. *Uvod v mednarodne odnose*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
4. Bernik, Ivan. 2014. Modernizacija in globalizacija. *Teorija in praksa* 51 (posebna številka): 91–104.
5. Beck, Ulrich. 2003. *Kaj je globalizacija? Zmote globalizma – odgovori na globalizacijo*. Ljubljana: Založba Krtina.
6. Blažič, Marjan. 2008. Globalization Processes and Education. *Pedagoška obzorja* (1): 74–84.
7. Chomsky, Noam. 2005. *Profit pred ljudmi*. Ljubljana: Založba Sanje.
8. Čačinovič, Rudi. 2004. *Svet v krizi: izbor zapiskov in komentarjev*. Ljubljana: DZS.
9. Ferfila, Bogomil. 2007. *Globaliziranost sodobnega sveta*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
10. Friedman, Thomas L. 2008. *Izravnavanje sveta: kratka zgodovina 21. stoletja*. Tržič: Učila International.

11. Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt in Jonathan Peratton. 1999. *Global Transformations: Politics, Economics and Culture*. Cambridge: Polity Press.
12. Held, David in Anthony McGrew. 2003. *The Global Transformations Reader: an introduction to the globalization debate*. Cambridge: Polity Press.
13. Kadič, Edvard. 2008. *Globalizacija – pogled na družbeno tančico, katere niti so vedno pogosteje prepletene*. Dostopno prek : <http://edvardkadic.blog.siol.net/2008/08/04/globalizacija-edvard-kadic/> (6. junij 2016)
14. Kokol, Matevž. 2011. *Definicija globalizacije*. Dostopno prek : <https://prezi.com/yk-x7h8f3hmq/definicija-globalizacije-proces-procesov/> (27. maj 2016).
15. Matteuci, Nicola. 1999. *Novoveška država: izrazoslovje in pota*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
16. Myer, Tilman. 1991. Razlikovalni narod: etnos in demos. V *Študije o etnocentrizmu*, ur. Rudi Rizman, 109–145. Ljubljana: Knjižna zbirka Krt.
17. McGrew, Anthony. 2007. Globalizacija in globalna politika. V *Uvod v mednarodne odnose*, ur. John Baylis in Steve Smith, 21–50. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
18. Milaraović, Anđelko. 2006. Neoliberalna globalizacija: transformacija društava i država u doba moderne. V *Globalizacija i neoliberalizam: Refleksije na hrvatsko društvo*, ur. Davorka Vidović in Davor Pauković, 67–82. Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
19. Mlinar, Zdravko. 2012. *Globalizacija: bogati in/ali ogroža?* Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Akademija znanosti in umetnosti.
20. Negri, Antonio in Michael Hardt. 2003. *Imperij*. Ljubljana: Študentska založba.
21. Perenič, Anton. 2016. *Temelji države in prava*. Dostopno prek: <http://seminar.persvet.eu/mod/book/tool/print/index.php?id=47#ch8> (12. julij 2016).

22. Pikalo, Jernej. 2003. *Neoliberalna globalizacija in država*. Ljubljana: Sophia.
23. --- 2004. Svobodni trg, globalizacija in država. V *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*, ur. Miran Brglez in Drago Zajc, 40–50. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
24. --- 2006. Neokvirjene slike globalizacije. V *Demokracija v globalizaciji, globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 45–58. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Rizman, Rudi. 1995. Nacionalna država, nacionalne manjšine in združena Evropa. V *Meje demokracije: refleksije prehoda v demokracijo*, ur. Štrajn Darko, 111–132. Ljubljana: Liberalna akademija; Društvo za preučevanje politične demokracije in liberalizma.
26. --- 2006. Kaj prinaša globalizacija nacionalni državi. V *Demokracija v globalizaciji, globalizacija v demokraciji*, ur. Miro Haček in Drago Zajc, 11–28. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
27. --- 2008. *Globalizacija in avtonomija: prispevki za sociologijo globalizacije*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
28. --- 2013. Izzivi in tveganja globalizacije. V *Globalizacija v dobro ali zlo?: zbornik ob 80-letnici akademika Zdravka Mlinarja*, ur. Slavko Splichal, 23–25. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
29. --- 2014a. *Odprte sociološke agende – globalizacija, demokracija in intelektualci*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
30. --- 2014b. *Čas (brez) alternative: sociološke in politološke refleksije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Znanstvena založba Filozofske fakultete.

31. Rus, Veljko. 2000. Moderna država kot institucija in kot organizacija. V *Moč in nemoč državnega upravljanja: kaj mora in kaj zmore država*, ur. Simoneti Rino, 11–17. Ljubljana: Društvo Občanski forum.
32. --- 2013. Globalizacija in kozmopolitizem. V *Globalizacija v dobro ali zlo?: zbornik ob 80-letnici akademika Zdravka Mlinarja*, ur. Slavko Splichal, 89–99. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
33. Rus, Vojan. 2001. Humaniziranje globalizacije. *Anthropos* (4–6): 275–296.
34. Soros, George. 1999. *Kriza globalnega kapitalizma: odprta družba v nevarnosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
35. Splichal, Slavko. 2013. Globalizacija – komu »v dobro«, komu »v zlo«? V *Globalizacija v dobro ali zlo?: zbornik ob 80-letnici akademika Zdravka Mlinarja*, ur. Slavko Splichal, 7–22. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
36. Sturman, Primož. 2014. *Vse za nas in nič za druge*. Dostopno prek: <http://www.noviglas.eu/%E2%80%9Cvse-za-nas-in-nic-za-druge-%E2%80%9D> (10. junij 2016).
37. Svetličič, Marjan. 1996. *Svetovno podjetje: izzivi mednarodne proizvodnje*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
38. --- 2004. *Globalizacija in neenakomeren razvoj v svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
39. Zajc, Drago. 2004. Procesi globalizacije in vloga nacionalnih parlamentov. V *Globalizacija in vloga malih držav: Slovenija v procesih globalizacije*, ur. Milan Brglez in Drago Zajc, 213–228. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.